

Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi

S. Gülçin Bozkurt^{1*}, Hakan Altınçekiç²

¹İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 34473 Bahçeköy-İstanbul

²İ.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Planlama ve Tasarımı Anabilim Dalı, 34473 Bahçeköy-İstanbul

*Tel: +90 212 226 11 00, E-Posta: sbozkurt00@gmail.com

Kısa Özet

Tarihsel süreç içerisinde yaşadığı çevre ile sürekli ilişki içinde olan insanoğlu var olduğu günden beri doğayı, kendi istekleri doğrultusunda biçimlendirmiş ve değiştirmiştir. Bu biçimlendirme önceleri korunma ve mücadele şeklinde gelişmiş daha sonraları barınma ihtiyacının keşfedilmesiyle sürekli ve organik bir hale gelmiştir. Bu durum ise; insanın dış mekana yeni anlamlar yüklemesine neden olmuştur. Toplumsal yaşama geçiş ile birlikte bu açık mekanlar daha da önem kazanmış bu durum farklı mekansal kurguların oluşmasına neden olmuştur. Yapıların orta kısmında yer alan tercihe göre üstü kapalı veya açık, etrafı çevrilmiş bir alan olarak tanımlanan avlu; zamanla belirli sınırları olan ve insanlar tarafından belli amaçlara göre planlanıp düzenlenmiş bir mekan olarak gelişmiştir. Geleneksel Türk evi de avlu içinde kurulmuştur. Bu özellik geleneksel konutların en önemli belirleyici özelliğidir.

Bu çalışmada; geleneksel Türk evinde avlu kavramı, tarihçesi, özellikleri ve oluşumlarını etkileyen doğal ve kültürel faktörler belirtilerek, Safranbolu bölgesi örneğinde; avluların özellikleri, avlunun yapıyla olan ilişkisi, avlu tipleri, avlu peyzajı ve zamanla değişimi vurgulanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda; özgün avlu niteliklerinin korunup gelecek nesillere aktarılması gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avlu, avlu tipleri, mekan, peyzaj, geleneksel Türk evi

The Evaluation of Patterns and Historical Development Considering Traditional Houses and Patios of Anatolia by Using Safranbolu Houses as Samples

Abstract

Humans, who have been in continuous interaction with the environment they live in throughout the course of history, have changed and shaped nature since the first days of their existence. This attempt to shape nature had first been motivated by the need of protection and struggle and when the need for

a shelter arose, turned into a continuous and organic pattern. This led humans to attach new meanings to the outer space. With the beginning of social life the concept of outer space had gained far more importance and this change gave way to the development different spatial setups. Patios, located at the center of the houses and defined as hedged spaces either with or without roof depending on preference, have developed in time as spaces which have defined borders and which have been planned and organized by people in order to serve for specific purposes. The traditional Turkish house as well is built within a patio. This is the most identifying pattern of traditional houses.

In this study the concept of patio in the traditional Turkish house, its historical background and characteristics and natural and cultural factors shaping its development are defined and the characteristics of patios, the relationship between the patio and the building, the types of patios, patio landscaping and its evolution in time is emphasized through Safranbolu houses.

Keywords: Patio, types of patios, space, landscape, traditional Turkish house

1.Giriş

İnsanoğlunun çevresini düzene sokması prehistorik dönemle başlar. Bu dönemde barınmak için ilk olarak mağaralar kullanılmış üretkenliğin ve yapıcılığın artmasıyla birlikte konutlar ve açık mekanlar oluşturulmaya başlanmıştır. Sosyoekonomik yapıya bağlı olarak gelişen ve farklılaşan yapılar sonucu kentler oluşmaya başlamıştır.

Pek çok uygarlığa ev sahipliği yapan Anadolu'da da zamanla iklim, topoğrafya, sosyoekonomik ve sosyokültürel yapıya göre biçimlenmiş geleneksel konutlar oluşmuştur. Bu geleneksel konutların özelliği barınma ihtiyacının karşılandığı konut kısmı ve açık mekanlardan oluşmasıdır. Anadolu'nun binlerce yıllık yaşama biçimi ve geleneklerinin yansıtıldığı bu kültürel miras, özgün nitelikleriyle bir kültür mozaiği oluşturmaktadır.

Geleneksel Türk evi avlu, taşlık, sofa ve oda gibi mekanlardan oluşmaktadır. En önemli belirleyici özelliği ise; avlu içinde kurulmuş olmasıdır. Geleneksel konutların mekan kurguları çeşitli araştırmalara konu olmasına rağmen, avlu ile ilgili yapılmış araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bu kültürel mirasın tüm özgün nitelikleriyle korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması, güncel kullanımda değerlendirilmesi ve günümüzde bu niteliklere sahip avlulu evlerin oluşturulması, millet bilincinin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacaktır.

2.Materyal ve Yöntem

Bu araştırmanın hazırlanmasında üç ana yöntem uygulanmıştır.

- Literatür araştırması kapsamında; Türk evi kavramı, Türk evinin tarihsel gelişimi, avlu kavramı, avluların tarihsel gelişimi, avlu özellikleri ve avlu oluşumlarını etkileyen doğal ve kültürel faktörlerin neler olduğu incelenmiştir.
- Yerinde gözlem ve betimleme; belirlenen bölgede alan incelemesi yapılmış, çalışmaya esas oluşturacak geleneksel konutların avlu oluşumları belirlenmiş, kişilerle sözlü anlatımların kaydı yapılmıştır.
- Fotoğraflama, belgeleme ve eskiz çalışmaları yapılmıştır.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda Safranbolu bölgesindeki geleneksel konutların özellikleri, avlu düzeni, avlu tipolojisi, uygulanan avlu çözümlerinin mekanla olan ilişkileri, avlu peyzajı ve avlu peyzajının zamanla değişimi vurgulanmıştır. Elde edilen sonuçlar; hızla bozulan doğal ve kültürel varlıklar açısından bir belge niteliği taşıması, tarihi çevrelerin sürdürülebilirliği ve koruma kültürü için temel oluşturması açısından önemli olacaktır.

Sonuç olarak; Türk milletinin yaşadığı coğrafya ile kendi kültür birikiminin kaynaşması sonucunda oluşturduğu geleneksel avlulu konutların; işlevsel ve pratik çözümler sunduğu, bu kültürel mirasın korunarak gelecek nesillere aktarılması gerekliliği vurgulanmıştır.

3.Geleneksel Türk Evinin Tanımı ve Tarihçesi

3.1. Geleneksel Türk evinin tanımı

Türk evi ile ilgili tanımlara geçmeden önce “ev”

kavramı tanımlanmalıdır. Buna göre; ev sözcüğü eski Türkçe'de 'eb" den gelmektedir. İnsanların oturması için yapılmış mesken anlamındadır (M.Larousse, 1990:441). Bir diğer tanıma göre ev; Yalnızca bir ailenin oturabileceği şekilde ve büyüklükte yapılmış konut anlamındadır (Hasol, 1990:184).

Türk evi ise Eldem'in (1968:10) tanımına göre şöyledir; Türk evi eski Osmanlı devletinin işgal ettiği sınırlar içinde eski anlatımla Rumeli ve Anadolu Bölgelerinde yerleşmiş, gelişmiş ve 500 sene kadar tutunmuş kendi özellikleriyle oluşmuş bir ev tipidir.

Kuban'a (1976:192) göre Türk evi; Geleneksel Türk ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır.

3.2. Geleneksel Türk evinin tarihçesi

Türklerin mesken tarihi henüz detaylı bir şekilde araştırılmamıştır. İnşai bakımdan uzun süre dayanabilecek şekilde yapılamayan Türk sivil mimarisinin tarihini tespit etmek de çok güçtür (Tomsu, 1950: 10). Ancak, Orta Asya'da gerçekleştirilen kazılar sonucunda ilk evlerin küçük avlulu ve birbirine bitişik ufak mülkiyetlere dayalı yapılar olduğu açığa çıkarılmıştır (Cezar, 1977: 379). Anadolu'da da, bölgelerin tarihi ve coğrafi koşullarına bağlı, yapı malzemesinin yayılışına paralel olarak "bölgesel konut stilleri" gelişmiştir (Kuban, 1970: 67). Etrafı tümsek, daha sonraları ise hisar şeklinde duvarlarla çevrelenerek gelişen ve zamanla olgunlaşan Türk evleri (Cezar, 1977: 25), aynı zamanda kültürel miras niteliğindeki anıtsal yapıların plan şeması ve biçimlenmesinin de alt yapısını oluşturmuştur.

Orta Asya'da yapılan kazılar sonucunda, bölgenin konut mimarisinde sıkça uygulandığı; kare planlı bir mekan ile dört sütunlu ve üzeri tütüklü (kırlangıç) bir örtüyle kapatılmış yapı kalıntılarıyla karşılaşılmıştır (Çeşmeli, 1999: 46). Kare mekan içinde dört eyvanlı merkezi kubbeli sivil mimarlık örneklerine, V. yy.dan itibaren Maverâünnehir ve Horasan bölgelerinde de rastlanılmaktadır (Çeşmeli, 1999: 69). VI. yy.da Horasan evi; bir merkez sofanın çevresinde sıralanan eyvanlar ve köşe odaları formunda tasarlanmıştır (Arel, 1999: 40). Tirmiz ve Leşker-i Bazar sarayları da; dört eyvanlı, eyvanlı ve geniş avlulu plan şemasındadır (Altun, 1988: 90). Bu somut örnekler sonucunda günümüze kadar ulaşmış

olan anıtsal nitelikteki kare planlı, eyvanlı ve avlulu konutların, bu konutlardan esinlenilerek inşa edildiği varsayılmaktadır.

Anadolu'da, özellikle kırsal yörelerdeki geleneksel konutlar incelendiğinde, bunların, birinden diğerine geçişin olmadığı, her birinin buluşma ve çalışma alanı olan hayat ya da sofaya açılan bağımsız yapılar olduğu görülmektedir (Arel, 1999: 37). Ayrıca, Türklerin Anadolu'ya geldikten sonra burada karşılaştığı ve örnek aldığı ev tipleri de Anadolu-Türk evinin kökeni olarak gösterilebilir (Günay, 1998: 33). Osmanlı Döneminde ise XV. yy.dan itibaren ana elemanları hayat, eyvan ve odalardan oluşan (Yürekli, 2005: 14), günümüz mobilyalarının yerindeki sedir, yüklük, dolap, niş v.b. mimari öğeler ile ev içerisinde gereken yerini alan hela, gusülhane ve hamam gibi elemanların bulunduğu, çağdaş mimari anlayışa yakın Türk evleri inşa edilmiştir (Eldem, 1984: 14). Bu evler dönemin kapalı, katı ve şematik Avrupa evinden daha üstün niteliklerde olup; organik, yarı açık ve açık mekanlarıyla dış dünya ve manzara ile devamlı ilişkidedirler (Günay, 1998: 32).

Geriye doğru gidildiğinde ise Anadolu'ya gelen Türk'lerden yerleşik düzene sahip olanların Orta Asya'da inşa ettikleri "kule ev" denilen yüksek duvarlar üzerinde kurulmuş, çevresi açık köşk tipi evin, Osmanlı dönemi konutlarına, ana katın üst kat olması biçiminde yansiyarak çok katlı evler ve köşk tipinin oluşmasında örnek olduğu ileri sürülmektedir (Günay, 1998: 32). Göçebe Türk grubunun daha sonraki sivil mimariye etkisi ise Osmanlı konutlarında plan şemasının ana elemanlarından olan orta mekan, hayat veya sofanın, göçebe obasındaki çadırlar arasında kalan boşluktan esinlenerek yapılması şeklinde açıklanabilir (Günay, 1998: 32).

Anadolu geleneğine Asya kökenli unsurun katkısı, sivil mimari dışında anıtsal nitelikli diğer yapılarda da görülmektedir. Bu etki şöyle de açıklanabilir. Bir merkez sofanın çevresinde sıralanan eyvanları ve köşe odalarıyla VI. yy. Horasan evinin plan şeması, Selçuklu dönemi kapalı medrese ve tekkelerinde uygulandıktan sonra Osmanlı konut mimarisinde denenmiştir. Anadolu dışında merkezi plan şemasının konut mimarisine uygulanmasıyla dış sofalı evden iç sofalı tasarıma ağırlık verilmiş ve XVIII. – XIX. yy. rical konaklarının şaşmaz şeması haline gelen orta sofalı anıtsal yapı tasarımının alt yapısı oluşmuştur (Arel, 1999: 40).

4. Geleneksel Türk Evinde Avlu Kavramı

Avlu, yapıların orta kısmında bulunan, tercihe göre üstü açık ya da kapalı olan geniş bölümdür. Mimarlıkta atriyum olarak da adlandırılır. Türk mimarisinde avlular genelde üstü açık şekilde bırakılır (Anonim-a).

Evin açık mekanı olan avlu ve/veya veranda genel olarak yarı-genel mekandır; ancak bu durum kültürlerin sosyal ilişkileri, mahremiyet ve egemenlik anlayışlarındaki farklılıklara göre değişir. Örneğin geleneksel Çin evi, etrafı kapalı bir iç avlu etrafında gelişmiştir; bu biçim mahremiyet anlayışının değil, aile kontrolünü sağlama isteğinin sonucudur. (Xu,1998:279-280).

Arseven'e (1975:131) göre avlu, ile eş anlamlı verilen "avula" ise eski Yunan evlerinin önünde üstü açık avlulara verilen addır. Homer döneminde "avlu" tabir edilen bu mekan evlerin içinde üstü açık bir bölümü ifade etmektedir. O dönemde her evde böyle iki avlu vardır.

Bunlardan birinin etrafında erkeklerin kullanımına ayrılmış odalar, diğerinde ise kadınların kullandığı odalar bulunmaktadır. Bu düzen Roma evlerinde de aynen mevcuttur. Fakat bu avlulardan birine "atrium" diğerine ise "peristylum" denmiştir. Yanı sıra avlular yapıda yer aldıkları yere ya da işlevlerine göre de dış avlu, iç avlu, ön avlu, revaklı avlu, han avlusu, tören avlusu, çiftlik avlusu, örtülü avlu, gibi terim ve tanımlar ortaya çıkmıştır.

İç avlu, binanın orta ya da iç kısmında bırakılan avludur. Büyük camilerde yapının bir bölümü olan ve onunla bir bütün oluşturan avlulara iç avlu ya da "harem" denmiştir. Caminin dış avlusu yapıyı çeviren sınır içindeki büyük meydandır. Buna da "harim" denmektedir (Arseven, 1975:131).

Ön avlu, bir binanın önünde yer alan avludur. Revaklı avlu, ise; etrafı revaklar ile çevrilmiş olup, avlu yarı açık bir mekan haline gelmiştir. Han avlusu, eski han ve kervansaray gibi yapılarda arabaların konduğu ve eşyaların yüklenip boşaltıldığı büyük meydanlardır.

Çiftlik avlusu, çiftliklerde ahır ve kümeslerin ortasında yer alan büyük avlu ve meydanlar olarak tanımlanmaktadır. Tören avlusu ise; bazı resmi yapı ve yapı komplekslerinde tören amacı ile ayrılmış, avlular olarak tanımlanmakta; şeref avlusu da denmektedir (Arseven, 1975:131).

Avlu ile ilgili bir başka terim ise; bahçe avludur.

Ortasında çim ve çiçek tarhlarının bulunduğu bahçe gibi düzenlenmiş avlulardır (M.Larousse, 1990:886).

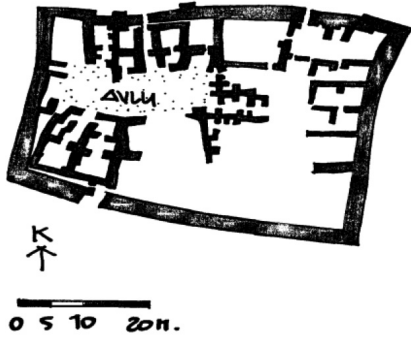
4.1. Anadolu'da ve geleneksel Türk evinde avlunun tarihsel gelişimi

Anadolu Paleolitik (M.Ö.1000'ler) dönemden itibaren yerleşim yeri olmuş ve birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'nun yerleşim yeri olmasında bölgenin doğal özelliği ve koşulları önemli rol oynamıştır. Doğal sınırlamalar nedeniyle bölgede gelişen uygarlıklar daha çok bölgesel nitelikli olarak gelişmişlerdir.

Paleolitik ve Mezolitik dönem (M.Ö.1000-8000); Bu dönemde Anadolu'daki insan topluluklarının yalnız mağaralarda değil açık yerlerde de yaşamış oldukları anlaşılmaktadır. Paleolitik ve orta çağ olarak da nitelenen Mezolitik dönem yerleşmelerine Anadolu'da Antalya yöresinde Karain, Beldibi, Belbaşı mağaralarında, Burdur ve Isparta çevresinde Güneydoğu Anadolu kıyı şeridinde, Antakya'nın güneybatısında yer alan Musa dağı yamaçlarında, Samandağ mağaralarında rastlanmaktadır. Bu yerleşmelerden başka mağara dışında açık yerleşme yerlerine ise Ankara, Güney Anadolu kıyı şeridi üstünde ve güneydoğuda rastlanmıştır. Bu dönemde mekan olarak mağara kullanımları dışında yapı izi ya da kalıntısı yoktur (Naumann,1998:494).

Neolitik dönem (M.Ö.8500-5500); Bu dönemde görülen yerleşmeler konut, tapınak, zahire depoları ve bunlar arasında kalan avlulardan oluşan bir mekansal bütünlük içerisindedirler. Bitişik düzende yapılmış olan evlerin duvarları ayrıdır (Naumann, 1998:494). Konut olarak nitelendirilen bu birimler ve tapınak yapılarını oluşturan ve daha sonraları "megaron" ismiyle adlandırılan yapı/birim dörtgen ya da kare planlı önünde bir giriş bölümü, içinde bir odası, odanın ortasında ocağı bulunan, görüldüğü ilk dönemde kerpiç daha sonraları taştan yapılan tek birimli mekanlardır. Daha geç dönemlerde oda sayısı artmış, avlu daha organize bir mekan haline gelmiştir (Erdoğan,1996:61).

Hacılar II katmanında ön odalı ya da ön avlulu ve ana odalı, bir ya da iki katlı, megaron tipinde konutlar birbirine bitişik düzende, bir avlu çevresinde toplanmışlardır (Naumann, 1998:247). (Şekil 1).

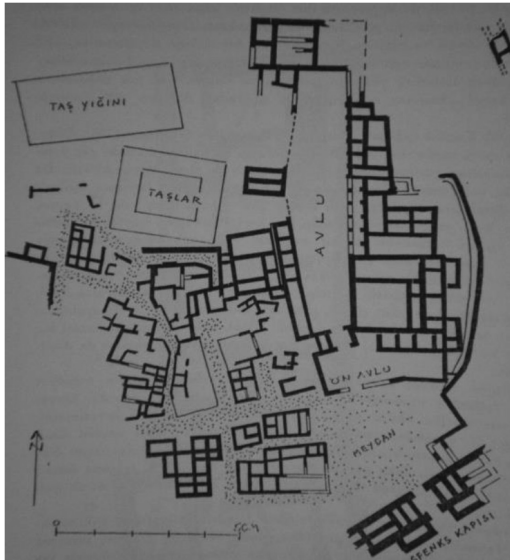

Şekil 1. Hacılar yerleşme dokusu (Erdoğan, 1996:63, Naumann, 1998'den).

Figure 1. Hacılar settlement pattern (Erdoğan, 1996:63, Naumann, 1998'den).

Bu dönemde avlu çevrelerinde odalar, kiler ve ahırın yer aldığı planlamalar geliştirilmiş, avlular konut ile bütünleştirilmiştir. Kare ya da dikdörtgen planlı konutlar kerpiç ve ahşapla inşa edilmiştir.

Kalkolitik dönem; Aktüre'ye (1997:104) göre bu dönemde yerleşmelerde pazar yerleri görülmeye başlanmıştır. Önemli bir kalkolitik dönem merkezi olan Alacahöyük kentsel dokusu ve konutlarında plan şeması gelişimi izlenir. Avlu artık kapalı mekanlar kadar detaylı düşünülmekte, avluda fırın, seki gibi öğeler yer almaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Alacahöyük yerleşme dokusu ve konutları (Naumann, 1998:411).

Figure 2. Alacahöyük houses and settlement pattern (Naumann, 1998:411).

Tunç çağı (M.Ö.3000-1200); Bu dönem Erken tunç çağı, Orta tunç çağı ve Geç tunç çağı olarak 3 grupta sınıflandırılır.

Erken Tunç Çağı; Bu dönemde Megaron tipi konutlar gelişimini tamamlamıştır.

Avlular ise yine konut grupları arasında, daha organize bir biçimde yer almaktadır. Yapı katlarıyla dönemin yapı ve açık mekan biçimlenmesine ilişkin bilgi veren bir diğer yerleşme de Norşuntepe'dir. Bu erken Tunç çağı yerleşmesi büyük ölçüde Mezopotamya-Suriye kültür bölgesi özellikleri taşımaktadır. Çatalhöyük'ten beş kat daha büyük olan yerleşmede kentin artık surlarla çevrildiği görülmektedir. Yerleşme dokusunu oluşturan her iç mekanın konut, atölye ya da depo olarak farklılaştığı görülürken, dış mekanlarda sokak ve avlu olarak farklılaşmıştır; giriş kapıları avlulara açılmaktadır (Aktüre, 1997:105).

Orta tunç çağı; Anadolu'nun ilk kent devletleri bu dönemde kurulmuştur (Aktüre, 1997:98).

Konutları megaron tipinde olmasına karşın çeşitlilik söz konusudur. Naumann'a (1998:360-361) göre; Troya VI'da ön avlulu düzende megaron, tek odalı ve çok odalı olmak üzere üç tip konut planlaması görülür. Çok odalı tip içinde üç odalı konutlar çengel biçiminde birbirlerine eklenerek geri kalan iki kenarı bir yokuş ve bir merdivenle çerçevelenmiş olan bir avlu oluştururlar.

Bu dönemde ön, yan, iç avlulu plan şemaları gelişmiş kentsel ve yapısal anlamda bir açık alan sistemi oluşturulmuştur. (Erdoğan, 1996:72).

Hitit uygarlığına geçiş döneminde ise; yapı adalarında sık, bitişik düzende bir konut dokusu göze çarpmaktadır. Her konut sokağa, bazen de sokağın genişletilmesi ile oluşan meydanlara açılır. Evler/yapılar, büyük-küçük, tek-iki katlı, bodrumlu-bodumsuz, avlulu-avlusuz olarak çeşitlilik göstermektedir. Konutların hepsinde, çoğu avluda olmak üzere tandır, fırın, ocak gibi öğeler yer almaktadır (Aktüre, 1997:124).

Hitit uygarlığı; Anadolu'da hakimiyet kurmuş ilk organize devlettir. O dönem Anadolu'nun ahşap açısından zengin olması yapılarda ahşap ve taş kullanımını gerekli kılmıştır.

Bu dönemde Hititliler saray yapılarında uyguladıkları ön avlulu şema (Hilani) şeklini konutlarda da uygulamışlardır. Bu dönemde yapıların tümünde avlu görülmektedir (Şekil 3).

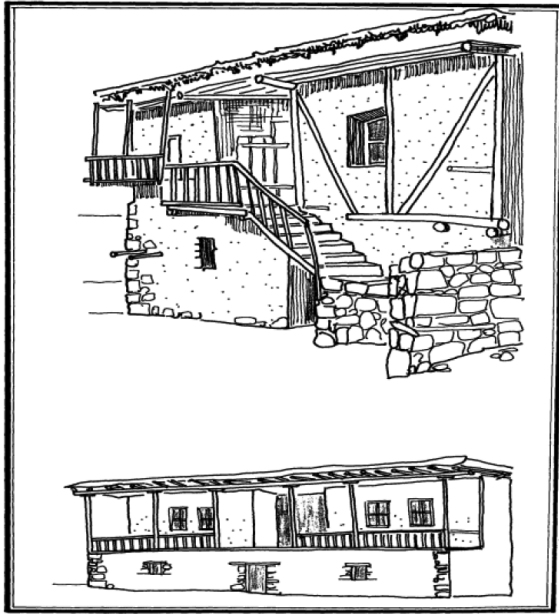
Hitit yerleşmelerinde iki odalı ön avlulu konut tipi, ana konut tipidir. Kültepe-Kaneş'de salt

biçimiyle gözlemlenmiştir. Avlunun genişliği evin genişliğine eşittir ve duvarları da evin duvarlarından bir ayrılık göstermez. İçinde iki ocak yeri bulunan avluya kuzeyden eklenen oda, olasılıkla fırın olarak kullanılıyordu, kuzey-batı köşesindeki ambar odası da bu fırın ile ilişkilidir (Naumann,1998:381).

Demir çağı (M.Ö.1200-750); Hitit imparatorluğunun yıkılmasından sonra demir araçlarının üretilmesi ve yaygınlaşması ile karakteristiktir.

Dönem yerleşmeleri demir cevherinin yoğun olduğu Çanakkale-Balıkesir yöresi, Aydın-Muğla-İzmir yöresi, Kırşehir yöresi, Niğde-Kayseri yöresi, Sivas-Malatya yöresi, Doğu Karadeniz’de Giresun yöresidir (Aktüre,1997:170).

Smyra (Eski İzmir) yerleşmesinde demir çağına ait 6-8-16 odalı üç ev kalıntısı bulunmuştur. Bu konutların yanı sıra dörtgen planlı, gelişmiş megaron tipi avlulu konutlarda görülmektedir.

Şekil 3.Boğazköy Hilani tipi konutları (Erdoğan, 1996: 79).

Figure 3.Hilani type houses of Boğazköy (Erdoğan, 1996: 79).

Urartu Uygarlığı (M.Ö.860-580); Akurgal (1990)’ a göre; Demir çağı ortalarında, Doğu Anadolu’da bugünkü İran sınırlarının doğusuna kadar uzanan bölgede gelişim göstermiş bir uygarlıktır. Yapıların üst bölümünde kerpiç kullanımının yanı sıra

ağşap kullanımı da görülmektedir. Tapınak yapıları oldukça karakteristik, avlulu yapılardır. Konutlar ise temeller üzerine inşa edilmiş, ağşap kolonların kullanıldığı avlulu birimlerdir (Erdoğan, 1996: 80-84).

Frig Uygarlığı (M.Ö.750-300); M.Ö.75’lerde Anadolu’nun Sakarya ile Menderes arasındaki düzlüklerinde yerleşmiş bir uygarlıktır. Genelde yüksek tepelere konumlandırılmış kentler surlarla çevrili olup içinde dörtgen planlı konutlar yer almaktadır. Bu konutların temelleri taş, üst kısımları ise kimi zaman taş kimi zamanda ağşap hatıllarla güçlendirilmiş kerpiç yapılardır. Kentsel düzende avlular yer almakta olup, konutlarda megaron plan uygulanmıştır.

Lydia, Karia, Lykia uygarlıkları (M.Ö.700-300); Fletcher (1987)’e göre; bu uygarlıklar Greko-Anadolu uygarlıkları olarak da tanımlanırlar. Kayalara oyulmuş yapılaşmaların yanı sıra arkeolojik kazılarda bitişik düzende, avlulu depoları ve atık çukurları olan konut izlerine ulaşılmıştır (Erdoğan,1996:85).

Greko-Pers uygarlığı (M.Ö.545-333); Fletcher (1987)’e göre; M.Ö.545’te Anadolu’nun Pers hakimiyetine girmesiyle Pontus, Kapadokya, Lycia, Propontis ve Manyas Gölü çevresinde Greko-Pers yerleşimleri oluşmuştur (Erdoğan,1996:85). Daha önceki dönemlerden farklı yapılar görülmez. Konutlar megaronların bir araya gelmesiyle şekillenmiş avlulardan oluşur.

Yunan Uygarlığı (M.Ö.300-30); Kökeni megaron olan bu dönem konutu daha önceki dönemlerde görülen basit planı sürdürür. Ancak, daha gelişmiş, tek katlı, avluyu genelde üç, bazen de dört yönden revaklı portiko ve yaşama birimleri ile saran bir yapıdadır. Yunan döneminde “Peristil avlu”, Roma’da ise “atrium” olarak adlandırılan bu iç avlu, kolonadlı yarı açık mekan ile çevrelenmiştir. Bu plan tipinin ilk örneklerine Bergama yerleşiminde rastlanmaktadır (Erdoğan,1996:91).

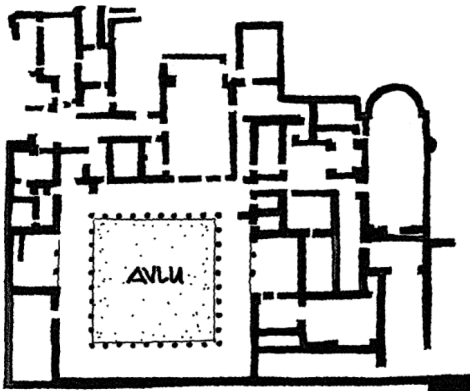
Schoenauer ve Seeman, (1962)’e göre; konuta giriş dar sokaktan biraz içeriye girinti yapacak biçimde yerleştirilen tek ya da çift kanatlı ağşap bir kapı ile sağlanmış, böylece kapı önünde bir koronak oluşturulmuştur. “prohyron” olarak adlandırılan bu sundurmanın altından geçilerek kısa bir koridor ile avluya ulaşılmaktadır. Avlu dışı kapalı, bitkilendirilmiş, aile için özel, dış mekanda bir yaşama alanıdır; bir anlamda konutun gökyüzü ile ilişkili merkezidir (Erdoğan, 1996: 91). Avluyu çevreleyen peristil, stucco ve ağşap tavanlar ile

süslenmiştir. Kuzeye bakan revağın gerisinde yemek odaları “triclinium” doğuda kütüphaneler, batıda ek oylular, güneyde ise servis ve eğlence amaçlı odalar yer alır. İki peristilli konutlarda ise avluyu birbirine bağlayan “mesaulos” adlı geçitler yer almaktadır (Güven,1990:131-132).

Berrall, (1966)'a göre; Konutlarda iç avlu oldukça dekoratif bir mekandır. Zeminde avlunun ortasında “impluvium” olarak adlandırılan ve yağmur suyunu toplamak için yapılmış havuzlar oluşturulmuştur. Bu yapısal elemanların yanı sıra avlu iyi çözümlenmiş bir kanallar sistemi ile bronz ve mermer heykellerle bezenmiştir. Avlu ufak boylu ağaçlar ve çiçekler ile de zenginleştirilmiştir (Erdoğan, 1996: 91-92).

Roma Uygarlığı (M.Ö.27-M.S.395); Roma uygarlığı döneminde “domus” adı verilen iç avlulu/atriumlu/peristilli konutun yanı sıra ilk toplu konut örnekleri olan “insulae”nin de gelişimi görülmektedir. Ayrıca zengin ailelerin kent dışında yaptırdıkları “villa tipi” konutlara da rastlanmaktadır.

Roma döneminde en yaygın konut tipi “atriumlu” konutlardır. Roma döneminde Yunan uygarlığı dönemine göre konutlarda belirgin bir gelişme gözlenir. Konutlar sokağa kapalı ve dış ortamdan soyutlanmış mekanlardır. Bu dönemde tek katlı konutların yanı sıra avludan ulaşılan ikinci kat uygulaması da yaygınlaşmıştır. Avlu üst kata ulaşımı sağlayan bir geçiş ve mekan niteliğindedir. Odaların tamamı avlu ile ilişkilendirilmiştir. Konuta sokaktan giriş “prothyrum” adı verilen dar bir bölüm ile sağlanmaktadır. Atrium odalar ile sınırlandırılmış, sosyal aktivitelerin geçtiği bir mekandır (Şekil 4).

Şekil 4. Peristilli konut örneği (Usman, 1958: 181).
Figure 4. An example of a Peri style house (Usman,1958:181).

Kimi avlularda kanal sisteminin izleri görülür. Avlu tüm odaların atriumdan aydınlatıldığı gökyüzüne açılan bir bahçe niteliğindedir. Roma konutunun iç mekanı oldukça zengin döşemeler ve fresklerle süslü iken avluda kesme taş, mozaik ya da mermer döşeme kullanılmıştır. Zengin konutlarında avlu sayısı artmakta 3-4 avlulu konutlara rastlanmaktadır.

Avlu ve odalara geçişi sağlayan “portiko” çiçek saksıları, taş ve mermer su çanakları, mermer ya da bronz heykeller, vazolar, çeşmeler ile zenginleştirilirken gölge portiko ile sağlandığından ağaca çok gereksinim duyulmamıştır. Bitkilere tarhlarda yataklar ya da saksılarda yer verilmiştir.

Ortaçağ Uygarlıkları/Bizans Dönemi (330-1453); Eyice, (1980)'e göre; temelde dinsel yapılara önem verilen Bizans İmparatorluğu döneminde çok sayıda konut ve saray inşa edilmiştir; ancak Roma dönemine oranla bir gerileme söz konusu olmuştur. Roma karakterinde, üstü açık atriumlu/iç avlulu, dış mekan ile ilgisi kesilmiş, içe dönük bir yaşam biçiminin yansıması olan Bizans konutu örnekleri günümüze ulaşamamıştır. Ancak günümüze izleri ulaşan ve M.S.6 yy.-10.yy. arasında inşa edilmiş olan Büyük (Keizer), Blakerne ve Tekfur (Porphyrogenitus) Sarayları dönemin yapısal özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Sultan Ahmet camii yerinde yapılanmış, bugün tamamen yok olan Büyük Saray teraslar üzerine inşa edilmiş bir çok yapı grubunu kapsayan, içinde kilise ve yaşama birimlerini barındıran, kapalı, iç avlulardan oluşan bir komplekstir. Büyük kolanadlı avlusu zengin, değişik konu ve sahnelerle ilişkin motiflerin oluşturduğu mozaik döşeme kaplamalarına sahiptir; tasarım ve renk kullanımı olarak sıra dışıdır. Avluda ayrıca havuzlar, çeşmeler ve madeni figürler de kullanılmıştır (Erdoğan, 1996: 108-110).

Haliç sırtlarında inşa edilen Blakerne Sarayı da birçok avlu kompleksleri şeklinde gelişmiştir. Geniş peristil avluların düzenlerine ilişkin yeterli bilgi bulunmayışına karşın, avluda havuz, kanal gibi su yapılarının yer aldığı ve içlerinin altın kaplı olduğu bilinmektedir (Akdoğan,1974:80).

Dönemin bir diğer sarayı Tekfur Sarayı Haliç'e üstten bakan, yükseltilmiş, denize ve avlularına hakim üç katlı, taş ve ahşap ile inşa edilmiş bir saraydır. Ana cephe bir avluya açılmakta, avlu iki yönden duvarlarla çevrelenmektedir. Avlu açık renkli moloz taş ve tuğla ile döşenmiş ve geometrik desenlerle bezenmiştir (Erdoğan, 1996:110; Eyice, 1980'den). Bizans döneminde madeni hayvan figürleri ve bitkilere budama yolu ile şekil verme anlamına gelen

“topiary” önem kazanmıştır.

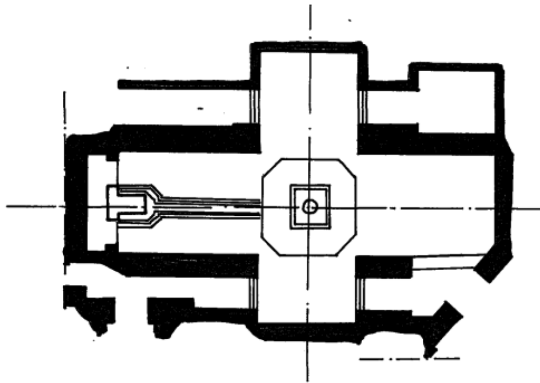
Beylikler Dönemi; Erken Türk Çağı dönemi, Selçuklu dönemi ve 14.yy Beylikler dönemi olarak incelenmiştir.

Beylikler Dönemi/Erken Türk Çağı (11-13.yy); Türkler 11.yy da Malazgirt zaferinden sonra Anadolu’ya hakim olmuşlardır. Başlangıçta göçebe hayatı süren daha sonra yerleşik düzene geçen bu beylikler Doğu ve İç Anadolu’da özgün yerleşimler kurmuşlardır.

Bu dönemde çok sayıda cami medrese, türbe, külliye, saray, köşk ve konut inşa edilmiştir. Yapılarda tuğlanın yanı sıra taş kullanımı da artmış kemer, kubbe, tonoz mimarisi ve taş süslemeciliği gelişmiştir. Beylikler dönemi mimarisi bölgesel nitelik taşımaktadır. Bu dönemde cami, medrese külliye gibi yapılarda avlunun revakla çevrilmesi dönemin karakteristik özelliği olmuştur.

Beylikler dönemine ait konut yapısı günümüze ulaşamamıştır. Tanyeli (1987), erken dönem Anadolu Türk kentinde konutların masif duvarlı, az pencereli, içe dönük, avlulu bir yapılaşmaya sahip olduğunu belirtmekte, Türk evinin daha geç dönemlerde gösterdiği evrimleşmenin sonucu olan ve sokaktan maksimum yararlanmayı amaçlayan yaklaşımdan farklılığını vurgulamaktadır (Erdoğan, 1996:112). Bu yaklaşım İç Anadolu kırsal kesiminde görülen ve kökeni Hitit’lere kadar uzanan bir geleneğin uzantısı olabilir.

13.yy başlarında (1201-1222) Diyarbakır’da yapılmış olan Artuklu Sarayında yapılan kazılar sonucunda elde edilen bilgiler dönemin konut planlamasına örnek teşkil etmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Diyarbakır Artuklu sarayı (Erdoğan, 1996:115, Akın, 1990’dan).

Figure 5. Artukid Palace of Diyarbakır (Erdoğan, 1996:115, Akın, 1990’dan).

Selçuklu Dönemi (1071-1308); Selçuklular Roma ve Bizans dönemindeki surlarla çevrili kentleri yerleşim amacıyla kullanmışlar, çok az yeni yerleşim kurmuşlardır. Bu dönemde kentler fiziksel gelişmeden çok bölgesel olarak gelişmiştir.

Tanyeli’ne (1987) göre Selçuklu dönemi geleneksel konutları topoğrafyaya göre biçimlenmiş, organik bir dokuda bir araya gelen genelde ahşap ve kerpiç, bazen taş ile inşa edilmiş, her biri iç avlulu, bahçeli, yoğun bitkisel dokuya sahip, suyun yoğun kullanıldığı mekanlardır (Erdoğan, 1996:123).

Selçuklular “eyvan” kullanımını geliştirirken, medrese ve kervansaray gibi yapılarda avlu kullanımını yaygınlaştırmış ayrıca bu yapılarda havuzlar ve kanallar kullanılmıştır. Yapılarda taş kullanımı artmıştır.

Dış mekandan çok iç mekana önem veren Selçuklulardan günümüze kadar hiç bir konut ulaşamamıştır. Ancak bazı saray kalıntıları dönem mimarisine ilişkin bilgi vermektedir. Bunlar; Konya köşkü (1192), Beyşehir-Kubadabad Sarayı (1236), Kayseri-Keykubadiye Sarayı (1224) ve Alanya Köşkü bu dönem saraylarıdır.

14.yy Beylikler Dönemi (1300-1453); Beylikler Anadolu’sunda saray yapılıp, yapılmadığına dair bilgi yoktur. Konutlar dayanıksız malzemeden yapıldığı için günümüze ulaşamamıştır. Fakat, avlulu planda yapıldığı ve sıkışık bir düzende kalabalık mahalleler oluşturduğu bilinmektedir. Bu dönemde yapılan yapıların çoğu, açık mekan organizasyonlu, iç avlulu ve bahçeli konutlar olduğu bilinmekte ve Selçuklu döneminin devamı, Osmanlı döneminin ise mekan anlayışını oluşturduğu gözlenmektedir.

Osmanlı dönemi (1453-1923); Osmanlıların ortaçağda bir Bizans metropolü olan Marmara Bölgesi ve Balkanlarda yayılmış olması bu bölgelerin kültürlerinden etkilenmelerine neden olmuşsa da kendi kültürlerini de devam ettirmişlerdir. Osmanlılar yerleşim için eski kent merkezlerini seçmişler, yeni kurdukları şehirleri ise külliye, cami, imaret gibi sosyal yapılar çevresinde geliştirmişlerdir.

Sicillere işlenmiş satış kayıtlarına göre genelde evlerin çoğu bir sofa, bir tabhane, bir avlu ve bir ahırdan oluşmaktadır. Bazılarında ek olarak bir matbah, bir harem odası, odunluk, avluda su kuyusu ve meyve ağaçları bulunmaktadır (Oğuzoğlu, 1987:6).

Cumhuriyet dönemi (1923-ve sonrası); 1927’lerden sonra toplumsal yaşantı ve kültürel alanda yaşanan değişiklikler mimariye de yansımıştır. Bu dönemde yabancı mimarlar kent oluşumunda etkili olmuşlardır. Cephe süslemeleri sadeleşmiş

kübik formlarla farklı kültürlere yönelmiştir. 1940'lara kadar çok sayıda kamu ve konut inşa edilmiştir. 1950'lerde II.Ulusal Mimarlık döneminde iklim koşullarına uygun, geleneksel mimariyi örnek alan, yerli malzemelerin kullanıldığı çevreler ortaya çıkmıştır. Bu dönemin esin kaynağı Geleneksel Türk konut mimarisi olmuştur. Bu dönemde pek çok konut ve kamu binası yapılmıştır.

1950'lerden sonra yöresel ve geleneksel nitelikteki yapı anlayışı bir kenara bırakılıp batı tarzı yapılaşmalar önem kazanmıştır. Kentsel tasarımda önemli gelişmelerin başlaması yanında gecekondulaşmanın da başladığı bir dönem olmuştur. Apartmanlaşma ve toplu konut alanlarının oluşturulduğu bu dönemde geleneksel yapı ve açık mekan anlayışı terk edilmiştir.

4.2. Geleneksel Türk evinde avlunun özellikleri ve avlu tasarımını etkileyen doğal ve kültürel faktörler

Avlulu konutlar, tarih boyunca Anadolu'da ve diğer bölgelerde de sıkça kullanılan bir mekan çözümü olmuştur. Yalçın (1993:10), Toros Dağlarındaki göçebe kültürünü incelediği araştırmasında (1930'lu yıllar) avlunun konar-göçer gruplar için yeni bir olgu olduğunu, eskiden kıl çadırların çevresinde avlunun bulunmadığını, ancak yerleşik hayata geçildikçe ve kıl çadırların yerini sabit taş evler aldıkça herkesin evinin önüne bir avlu eklediğini ifade eder. Avluda her şey kullanıcının yaşama biçimi ve günlük eylemlerine göre tasarlanmıştır. İç ve dış çevre arasında plan düzeninden doğan sıkı bir ilişki vardır. Avlu genellikle zemin kat duvarı boyunca sokak cephesinde kapalı tutulmuştur. Tasarımda iç kurguya ait bir eleman olan avlu, konuta geçiş alanı rolü üstlenen bir mekandır.

Türk toplumunun yaşadığı meskenlere uzaktan bakıldığında, bunların hemen hepsinin bir avlu ve bunun bir kenarına yapılmış evden meydana geldiği görülür. Çünkü bu anlayış göçebe hayatının bir yansımasıdır.

Geleneksel konutlarda evin kültürel yaşam tarzı avluya yansıtılmıştır. Yani insanın yaşama alanının merkezi konumundaki ev, aynı zamanda inançların, geleneklerin, sosyoekonomik ve sosyokültürel yapının da yansıtıldığı bir mekandır. Özellikle geleneksel Türk evi geçmişten günümüze yaşanan kültürel yayılmaların ve yerleşilen bölgelere

adaptasyonların tarihi belgesi olması özelliği ile büyük önem taşımaktadır. İçinde yaşayanların hususî dünyasını oluşturan bu meskenlerin cephesi yola bakar. Cadde veya sokağa cepheli olan bu evlerde ilk göze çarpan unsur, etrafının yüksek ve penceresiz duvarlarla çevrili olmasıdır. Bu anlayış mahremiyet duygusundan kaynaklanmaktadır. Bu duvarların caddeye bakan tarafına açılmış olan kapı, tek giriş yeridir. Oldukça geniş ve bir o kadar da yüksek olan kapılarda, önünde duranları yağmurdan ve güneşten korumaya yarayan küçük bir çatı ile örtülü sundurma yer alır. Avluya girilen kapılar iki büyük ahşap kanattan oluşur. Kapıdan evin avlusuna girilir.

Avluda, "Evin kapalı mekanlarında sürdürülmesi mümkün olmayan ya da açık mekan gerektiren bazı günlük işlerin gerçekleştirildiği alandır. Geleneksel veya modern toplumlara göre değişmekle birlikte avlu, gün içinde kısa süreli yorgunluk atılan ve dinlenen bir *rekreasyon* alanı; çocukların yabancılarla temasa geçmeden, kontrol altında eğlendikleri bir *oyun (çocuk rekreasyonu)* alanı; caddede olan bitenin gözlemlendiği bir *seyir* alanı; komşularla kısa süreli ve ayaküstü görüşülen bir *sosyal etkileşim* alanı; çamaşır ve/veya kışık yiyecekler için *kurutma* alanı; rekreasyonel amaçlı ve/veya yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere sebze ve meyve yetiştirilen ve/veya hayvan yetiştirilen/korunan bir tarımsal *üretim* alanıdır" (Reis, 2003:40.13; Jurkow, 2000:3-7). Avlunun bir köşesine yapılmış olan evden başka, burada; sakinlerin ihtiyaçlarına ve meşguliyetlerine göre; ahır, samanlık veya pekmez yapılan şirahane, kilim, bez dokuma atölyeleri de bulunur. Geleneksel Türk evinde avlu, hane halkını bütünleştiren evin sofasından sonra en önemli mekandır.

Geleneksel Türk evi avlu içinde konumlanmıştır. Avlu, aile içi ilişkilerinin yoğun yaşandığı, ailenin ortak kullanım alanlarından biridir. Aile ve kadının mahremiyetinden dolayı dış dünyadan tecrit edilmiş bir mekandır. Ancak, eve girişte ilk kullanılan alan olması, fiziki engellere rağmen ses ve görüntü olarak dışa açık olması nedeniyle avlu, geleneksel Türk evinin yarı-özel mekanıdır.

4.2.1. Geleneksel Türk evinde avlu tasarımını etkileyen doğal faktörler

Geleneksel Türk evi avlulu konutların oluşumuna etki eden doğal faktörler; topoğrafik yapı, toprak, iklim, yapı malzemesi ve bitkisel elemanlardır.

Topoğrafik yapı; Topoğrafya yani arazinin doğal yapısı avlulu konutların biçimlenmesinde önemli bir etmendir. Fakat topoğrafik yapı açısından Anadolu'da görülen çeşitliliğe rağmen avlu oluşumunda yöresel bir farklılık görülmez.

Topoğrafya; mikroklima, drenaj sistemi ve alanın genel görünümü üzerinde etkisi vardır. Bu etkiler mahalle ölçeğindedir. Tüm Anadolu yerleşmelerinde sokak dokusu eğime paralel olarak planlanmıştır.

Anadolu genelinde avlu zemininde topoğrafyadan kaynaklanan kot farklılıkları görülmez. Topoğrafik nedenlerle avluda oluşturulan setlemelere Safranbolu'da rastlanmaktadır.

Topoğrafya konut alanının gelişiminde ve kent karakterinin oluşumunda etkilidir ancak form açısından belirleyici değildir.

Toprak; Bir bölgede bulunan toprağın derinliği, niteliği ve geçirgenliği de avlu oluşumunda etkilidir, ancak topoğrafyada olduğu gibi form açısından belirleyici değildir. Genellikle toprak yapı malzemesi olarak; avlu duvarlarının oluşumunda, kerpiç yapımında ve sıva malzemesi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca toprağın derinliği ve niteliği de avluda yetişen bitkilerin verimi açısından önemli bir etkidir.

İklim; İklimsel çeşitliliğin artması Anadolu gibi büyük bir bölgede mekansal düzenleme, avlu oluşumu, çatı örtüsü ve cephe özelliklerinin belirlenmesinde belirleyici bir etken olmuştur. Sıcaklık, nem, rüzgar ve yağış değerlerine göre biçimlenen avlularda yüksek duvarlar sıcaklığın kontrolünü sağlamak ve rüzgarın etkisini azaltmaktadır. Nemin yoğun olduğu bölgelerde nemi tutan taş vb. malzemelerin kullanılması, nemin az olduğu bölgelerde ise su yüzeyleri ve havuzların kullanılması avlu içinde nem dengesini sağlamaktadır.

Özellikle avlu içinde kullanılan bitkisel elemanlar fazla nemi absorbe etmekte ve daha sonra transpirasyon yoluyla atmosfere yavaş yavaş vermektedir.

Ayrıca bir yörenin iklimsel özellikleri o yörenin bitki örtüsünün türünü, sıklığını ve dağılımını da etkilemektedir. Bu da avlu oluşumunda gerek yapı malzemesi kullanımı açısından, gerekse avlu içinde kullanılan bitkisel elemanların kullanımı açısından belirleyici bir etkidir.

Yapı malzemesi; Avluda kullanılan malzeme yapıda kullanılan malzemeyle benzerdir. Anadolu'da en çok uygulanan yapı sistemi ahşap karkas arası taş ya da kerpiç dolgudur. Konut ve avlu duvarlarında

kullanılan malzeme yöresel koşullara göre seçilmekte, Karadeniz bölgesinde ormanlık alanların yoğun olması nedeniyle ahşap malzeme bol miktarda kullanılmakta, Doğu ve İç Anadolu bölgesinde ise taş ve kerpiç malzeme kullanılmaktadır. Ayrıca kullanılan malzemenin ısı tutma ve yayma özelliklerinden de yararlanılmaktadır. Masif yığma taş ve kerpiç duvarlar ısıyı gün boyunca tutarak sıcaklığın düştüğü gecelerde ısıyı geri vermektedir. Böylece yaşam mekanlarının ısı korunarak büyük ısı farklılıkları önlenmiş olmaktadır.

Geceleri sıcaklığın çok düştüğü bölgelerde Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gece ve sabahın serin havası yapılar da dolaşarak yapının kütesinden ısı almakta, yapının gündüz kazandığı ısı gece kaybedilmekte ve böylece konutlar gündüz serin gece sıcak olmaktadır. Bu etki avlular için de geçerli olup, uygun mikro-klima ya da ekolojik ortamlar sağlamaktadır. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesinde yapıların sıvanmadan yığma taş sistem şeklinde bırakılması, ısı transferinin sağlanması içindir.

Konut ve avluda kullanılan malzeme açısından en büyük çeşitlilik diğer bölgelere komşu olması dolayısıyla ve yığma taş sistem dışında tüm sistemler ve malzemelerin kullanıldığı İç Anadolu Bölgesinde görülmektedir.

Bitkisel eleman; Geleneksel mimari doğaya uyumlu bir yapı tarzıdır ve insan ekolojisinin bir ürünüdür. Bu yaklaşım insanoğlunun yüzyıllarca edindiği tecrübenin bir sonucudur.

Avlu oluşumu da sağladıkları mikroklimatik ortam nedeniyle soğuk bölgelerde sıcak iklim bitkilerinin yetişmesine imkan sağlamaktadır. Ayrıca avluda bulunan bitkisel elemanlar da ısı transferi, gölge etkisi, rüzgardan koruma ve yalıtım yetenekleri ile mikroklimayı etkileyen en önemli doğal varlıklardır.

Anadolu'daki tüm avlularda bitkisel eleman kullanılmıştır. Genelde çiçekli bitkiler ve meyve ağaçları tercih edilmiştir. Bulduğu yörenin iklim koşullarına göre meyve ağaçları gölge etkisi yaratacak şekilde düzenlenmiş ve ayrıca meyvelerinden de faydalanılmıştır. Yörelerde bitkisel düzenleme açısından belli bir kritere bağlı kalınmamış, avlu döşemesinde yer yer bırakılan boşluklara bitkiler dikilmiştir. Güneydoğu Bölgesinde kimi yörelerde ağaçlar bordürlerle çevrilmiştir. Çiçekler çoğu yörelerde saksı veya kaplara dikilmiş, Antakya ve Konya gibi yörelerde avlu zeminine dikilmiştir.

Bitkisel eleman açısından Akdeniz ikliminin hakim olduğu Ege ve Akdeniz yöreleri en zengin yöreler olup, karasal iklimin hakim olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi ise en fakir yörelerdendir.

4.2.2. Geleneksel Türk evinde avlu tasarımını etkileyen kültürel faktörler

Türk kültüründe temel ihtiyaç olarak temiz hava evin biçimlenmesinde etkilidir. Bu anlayış dünya görüşü ve din ile de beslenir ve desteklenir. Nitekim tuvalet kokusu benimsenmediği için tuvalet geleneksel Türk evinde iç mekanda değil, dış mekanda, yani avludur. Hatta avlunun eve en uzak ve gözden uzak köşesindedir. Yine kötü kokusundan dolayı hayvan barınakları evin mümkün oldukça uzağında, çoğu zaman avlunun uzak bir köşesindedir. Buna karşılık bazı kültürlerde hijyen önemli olmayabilir. Nitekim İskandinavya'da "giriş kapısından, çeşme ve gübre yığınının bulunduğu taş döşeli avluya girilir" ve ahır, samanlık, hela, atölye gibi eklentiler avluyu çevreleyerek kapatır (Roberts, 1996:79). Avlu, evin içine göre daha aydınlık ve havadar olması nedeniyle iyi havalarda günün büyük bölümünün geçirildiği mekandır. Temel ihtiyaç olarak yemek pişirme ve yeme işlevi göçebe kültürden beri geleneksel olarak evin dışındadır.

Yerleşik kültürdeki çevresel adaptasyonlara bağlı olarak bir çok farklı çözümler yaratılmış ve günümüzde bu temel ihtiyaç çoğunlukla evin içine taşınmışsa da, geleneksel kırsal Türk evinde yemek pişirme ve bazen yemek yeme işlevi için avlu tercih edilir. Bu tercih, geleneksel dünya görüşü ve hayat tarzının bir devamı olarak doğa ile bütünleşme ve dışa açıklık ile ilgili olmalıdır. Türkiye'nin bir çok geleneksel köy evinde fırın, aşhane (aşana) veya tandır evden ayrıdır; avlu içinde ayrı bir birimdir. Çoğu zaman avlu ile oda arasındaki geçiş mekanı olan sofanın bir köşesine kurulan duvar ocağı yemek pişirme yeridir. Bazen ayrı bir birim olarak düzenlenmiştir. İyi havalarda sofa (ve/veya avlu) yemek yeme yeridir. Bu düzenleme ile ayrıca evin içi dumandan ve kokudan korunmuştur. Depolama ihtiyacı da avluda karşılanır. Yiyecek çuvalları bazen sofanın bir kenarında yığılarak saklanırken, bazen avlunun bir köşesinde inşa edilen ayrı bir birimde depolanır. Temel ihtiyaç olarak dinlenme, oturma ve uyuma biçimi de evi şekillendirir. Dünya görüşü ve hayat tarzı ile ilişkili olarak doğa ile barışık ve

bütünleşmiş olan geleneksel Türk kültüründe oda (ev) özel alan işlevini üstlenirken, avlu ailenin ortak alanıdır; mahremiyet yorumu ile ilgili olarak uyuma ihtiyacı çoğunlukla odada karşılanırken, aile bireylerinin tercihen dinlenme ve oturma mekanı avludur. Avlu içinde bu ihtiyacı karşılamaya yönelik ayrılmış ve düzenlenmiş bu mekan, ilkel aşamada "ulu ağaç" altı, daha sonraki aşamalarda ise (açık veya kapalı) sofadır (Köse, 2005:181).

Göçebe kültüründen beri yaşama yeri doğa ile iç içedir ve bütünleşmiştir; evin en açık, ferah ve rahat yeri yaşama mekanı olarak seçilmiştir; ev içindeki uzak, karanlık, rutubetli ve havasız mekanlar, az sıklıkla kullanılan birimlere ya da kötü olarak algılandığı için göz önünde olması istenmeyen tuvalet ve ahır gibi kullanılışlara ayrılmıştır (Küçükerman, 1991:55). Bu bakımdan avlu geleneksel Türk evinde günlük yaşam için en uygun yerlerden birisidir. Belki bunda kültürel mirasın da katkısı vardır. Ayrıca, geleneksel göçebe kültüründen kalan "yer değiştirme" ve "değişkenlik" (aynı ortamın gün içinde farklı amaçlarla kullanımı) geleneği; bunun biçimsel sonuçları olan toprağa serilen dokumalar, minderler, katlanabilen alçak masalar, toplanabilen yataklar gibi portatif ev eşyaları, avlunun yaşama mekanı olarak kullanılmasındaki uygunluğunu desteklemiştir (Küçükerman, 1991:80-81).

Geleneksel Türk evinde avlu, esas olarak savunma ihtiyacına yönelik olmasa da, bu ihtiyacı karşılamaya yönelik bir mekandır. Avlunun etrafı duvarlarla veya çitlerle kapatılarak, avlu ile ailenin özel mekanı genel mekandan ayrıldığı için yabancıların girişi sınırlanmış, bu şekilde evin savunmasında tampon bölge oluşturulmuştur. Ailenin kontrolü altındaki avluya yabancıların girişi izne tabi olduğu için korunması ve savunulması kolaydır; bundan dolayı geleneksel Türk evinde hayvanlar ve tahıllar avlu içinde saklanır. Kırsal yerleşmenin büyümesi ve kalabalıklaşması ile savunmanın önemi artar; aileyi, mülkü ve yiyecekleri korumak için girişi zorlaştıran fiziki engeller ortaya çıkar. Duvarlar yükselir, kapılar kapalı ve kilitli tutulur, pencereler küçülür ve daha yükseğe çıkar, giriş tek kapıdan sağlanır. Avlu, insanın belki en temel ihtiyacı olan yiyeceklerin üretim alanıdır. Her ne kadar geleneksel kırsal Türk kültüründe ev ile ekonomik faaliyet alanları birbirinden ayrılmışsa da, özel durumundan dolayı yaşama mekanına yakın olması gereken bazı ürünler avluda yetiştirilir. Sebze ve meyve tarımı yoğun emek, sulama ve koruma gerektirdiği için çoğunlukla

avlundun bir kenarında sürdürülür (Nevter and Beser, 2003:6; Tunçdilek, 1967:78-90; Altaş ve diğerleri, 2006:74). Aynı nedenlerle beslenen hayvanlarda avluda saklanır. Hayvancılık ekonomisinin hakim olduğu durumlarda avlu bir hayvan barınağına dönüşür (Yürüdü, 2006:259). Geleneksel Türk evinde avlu, bazı temel ihtiyaçların karşılanması açısından işlevsel olmakla birlikte, geleneksel Türk ailesinin bir araya geldiği, ortak kullanım alanı olarak kullandığı, günlük işlerini yürüttüğü, işlevsel ve genel bir mekandır.

Diğer kültürel faktörler yanında kadının statüsü ve mahremiyet anlayışı geleneksel kırsal Türk evinin şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır (Küçükerman, 1991:51). Genel olarak dış dünyadan izole edilmiş evin iç düzeni içerisinde avlundun kadın için ayrı bir önemi vardır. Her ne kadar avlu dış dünyadan (genel mekan) eve (özel mekan) girişin sağlandığı ve eve gelen yabancıların ilk geçmek zorunda oldukları “yarı-özel mekan” ya da “nötr mekan” (Asatekin, 1994:79) olsa da, avlu aynı zamanda ev ile özdeşleşmiş kadının dış dünyaya ve doğaya açılan penceresidir.

Aile hayatının gizliliği nedeniyle içe dönük düzenlenen avlu (Kuban, 1982:197-198), geleneksel Türk kadının günlük işlerinin çoğunu sürdürdüğü, dinlendiği, misafir ağırladığı ve doğaya açıldığı mekandır.

Sonuç itibarıyla geleneksel Türk evinde avlu; kadınlar için, günlük işlerinin büyük bir bölümünü geçirdikleri, komşularıyla toplandıkları ve sosyal ilişki ihtiyacının karşılandığı *özel bir mekandır*.

5. Safranbolu Bölgesi Geleneksel Türk Evi Genel Özellikleri

Tarih boyunca Safranbolu'nun yerleşmeye konu olmasının nedenleri coğrafi konumunda aranmalıdır. Hiç kuşkusuz su kaynaklarının zengin olması, ziraat ve hayvancılık yapılmasına elverişli ortam ve savunma açısından uygun konum Safranbolu'nun tarihsel süreç içerisinde daima yerleşilen bir yer olmasına zemin hazırlamıştır (Hacısalihioğlu, 1995:43).

Safranbolu tarihsel açıdan önemli üç bölgeden oluşmaktadır: Çarşı, Kıranköy ve Bağlar. Çarşı kesiminde ticaret merkezi hariç Müslümanlara ait mahalleler yer almaktadır. Rum azınlık, Kıranköy

denilen kısımda yer alır. Burada dini inanç ve sosyal yaşantının konutlara yansması göze çarpar. Örneğin; Rum konutları doğrudan sokağa açılırken, Müslüman evlerinde bahçeden geçilerek konuta girilir. Bağlar kesimi ise Çarşı ve Kıranköy'deki ticareten elde edilen artı gelire oluşturulmuş yazlık konutlardır (Bozkurt, 2009:16).

Safranbolu Bölgesindeki geleneksel evler ormanlık, bol yağışlı bir doğal çevrenin oluşturduğu özgün bir sentezdir. Evlerin özelliği plan tipinden çok ahşabın kullanımı sonucu ortaya çıkan strüktürel sistem ve topoğrafyaya göre gelişen yerleşme düzenidir. Ahşabın yörede bol olması kündekari tekniği olarak da bilinen çatki sisteminin gelişmesini sağlamıştır.

İklimin sert olduğu bu bölgede sık dokulu konut düzeni gelişmiştir. Plan şeması olarak dış sofalı, avlulu olan konutlarda ahşap karkas arası taş dolgu sistem kullanılmıştır. Özellikle bu kesimde kullanılan blok ahşap tekniği, göz ve muska dolma tekniği şeklinde uygulanmış olup, bazı aksamlarda demir kullanılmıştır. Cephede dekoratif bir görüntü oluşturan bu teknik Karadeniz Bölgesine özgü bir strüktür detayıdır (Şekil 6).

Bu bölgede yer alan konutlar yapı sistemi ve plan tipi açısından birbirine çok benzemekte sadece küçük detaylarda farklılaşmaktadır. Zemin kat ile üst kat arasında ara kat uygulaması görülmektedir. Yörede yer alan evlerin avluları bitkisel açıdan oldukça zengindirler.

Şekil 6. Yapı strüktürünün tamamen gösterildiği bir cephe görünümü, Safranbolu (Bozkurt, 2009:61).
Figure 6. A front view illustrating the full structure of the building, Safranbolu (Bozkurt, 2009:61)

Safranbolu halkı geçimini evlerde yapılan dokumacılık, hayvan kılından heybe, harar, yem

torbası yapımı olarak nitelenen mutafılık, keçecilik, ahşap işlemeciliği, bakırcılık ve demircilikle sağlamaktadır. Toplumun bu şekilde kendine gerekli olan malzeme ve ürünleri üretmesi olarak tanımlanan ekonomik sistem ve yazların çok sıcak geçmesi Safranbolu'da yazlık-kışık oturma, yaşama düzenini geliştirmiştir. Şehir olarak anılan vadiler içinde kışın yaşanır ve oturulur. Bu bölgede topoğrafyanın sağladığı zengin perspektif sayesinde evler manzaraya göre konumlanmıştır (Şekil 7). Yamaçlar yoğun yeşil doku ile kaplıdır. Organik gelişim gösteren konutlar oldukça sıkışık. Kimi zaman bitişik, kimi zaman ayrıık düzende yer alan avlulu konutların zemini sokağa kapalıdır. Üst katları ise cumbaları ve pencereleri ile sokağa yönelmiştir.

Taş döşeli sokaklar, ortaya doğru drenaj amacıyla eğimlendirilmiş olup insan ve hayvanlar için yer yer çeşmeler yer almaktadır (Şekil 8). Yüksek duvarlı avlulu konutların arkasından sarkan ağaçlar sokağı renklendirmektedir (Şekil 8). Eğimin fazla olduğu bölgelerde sokaklarda yer yer basamaklara rastlanmaktadır. Yazlık Bağlar bölgesi ise daha az eğimli bir yerde konumlanmış olup, daha geniş bahçeler içinde yer alır.

Şekil 7. Safranbolu'da manzaraya göre konumlanan evler (Orjinal, 2009).

Figure 7. Houses located in accordance with the view in Safranbolu (Original, 2009).

Şehirdekine benzeyen çıkmaz sokaklara daha sık rastlanmakta ve sokağın kenarındaki arklardan da yol dokusunda kentin sulama suyu akmaktadır.

Safranbolu'nun tarihi şehir dokusu içinde yer alan meskenler, yapılış döneminin tarihi, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtır.

Şekil 8. Safranbolu'da ortaya doğru eğimlendirilmiş sokak dokusu (Orjinal, 2009).

Figure 8. Street pattern in Safranbolu that is sloped down towards the middle (Original, 2009).

Meskenlerin temel şekillerinde gelenek, görenek, psikolojik, etnik, tarihi ve ekonomik faktörlerin tesiri yanında, bölgeden bölgeye değişen ve o bölgenin karakterini oluşturan coğrafi faktörlerinde etkisi büyüktür. Bu bakımdan Safranbolu'nun tarihi şehir dokusunda yer alan meskenlerin coğrafi çevreye en iyi uyan ve bulunduğu çevrenin etkisini taşıyan meskenler olduğunu söyleyebiliriz (Hacısalihoglu, 1995:160).

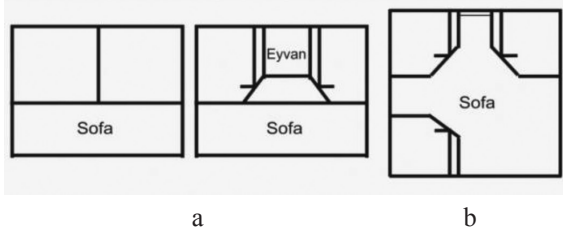
5.1. Safranbolu bölgesi geleneksel Türk evi plan şeması ve avlu düzeni

Safranbolu evlerinin yapısını etkileyen unsurlar; iklim, kültür, aile yapısı ve sosyo-ekonomik yapıdır. Evlerin tipolojisini belirleyen en önemli unsur ise; kalabalık aile yapısıdır. Doğal olarak evlerde; oda sayısı artmış ve plan tipleri buna göre şekillenmiştir. Böylece bir sofa etrafında dizilmiş olan odalar yerine, karşılıklı odaların yer aldığı ve odalar arası simetrisinin görüldüğü plan tipleri gelişmiştir. Odaların özellikleri aynı olup, pek az değişkendir. Sofa evin şeklini belirleyen değişken özelliklere sahip bir yapıdadır (Bozkurt, 2009:51).

Safranbolu evleri plan şeması açısından Anadolu'nun batı kesiminde görülen geleneksel Türk evi plan şemalarına benzerlik göstermekte olup, zemin kat, kışık ara kat ve üst kattan oluşmaktadır. Safranbolu evlerinde de üst kat, ortak yaşam katı olarak en önemli kattır.

Safranbolu evlerinde genelde iki tip plan şeması görülmektedir.

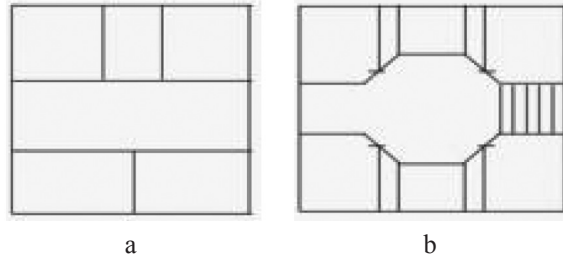
Dış/Köşe sofalı plan tipi: Genellikle erken dönem Safranbolu evlerinde görülen plan tipi, dış sofalı plan tipi şeklindedir. Ancak bu plan şeması geç dönemlerde sofanın ucuna bir oda daha eklenerek, köşe sofalı plan tipinin gelişmesini sağlamış ve Safranbolu’da en yaygın kullanılan plan tipi olmuştur. Her iki plan tipinde de sofa avlu ile bütünleşmektedir (Şekil 9 a-b).

Şekil 9. Safranbolu evlerinde dış (a) ve köşe (b) sofalı plan tipleri (Bozkurt, 2009:84).

Figure 9. Plan types with outer (a) and cornered (b) halls for Safranbolu houses (Bozkurt, 2009:84).

İç/Orta sofalı plan tipi: Daha geç dönemlerde görülen bu plan tipi çok yaygın olmamakla birlikte bazı büyük ve zengin konaklarda görülebilmektedir. Bu plan tipinde sofa kapalı bir mekan özelliğini almıştır. İç sofalı plan tipinde odalara girişlerin pahlı kapı girişleriyle yapılması ve sofalarda eyvan sayısının artması sonucu orta sofalı plan tipi gelişmiştir (Şekil 10 a-b).

Şekil 10. Safranbolu evlerinde iç ve orta sofalı plan tipleri (Bozkurt, 2009:84).

Figure 10. Plan types with inner and mid halls for Safranbolu houses (Bozkurt, 2009: 84).

Parselasyona göre şekillenen ve sokağın doğal çizgisine göre konumlanan bu evlerde ara katta odalar ve bir ocaklı aşevi, üst katta ise odalar yer almaktadır. Zemin katta hayat, ambar, ahır ve kazan ocağı yer alır. Kapıdan girildiğinde zemini genellikle sıkıştırılmış toprak bazen de taş kaplı olan yarı-açık

mekana yöre de ‘‘hayat’’, taş kaplı ise ‘‘taşlık’’ olarak isim verilmiştir. Hayat’tan ahşap bir merdivenle üst kata ulaşılmakta olup, merdivenin başladığı kısma ‘‘pabuçluk’’ denilmektedir (Şekil 11).

Şekil 11. Raşitbey konağının hayatından bir görünüm, Bağlar-Safranbolu (Orjinal, 2009).

Figure 11. A view from the veranda at Raşitbey mansion (Original, 2009).

Hayatın bir veya iki yanı dışarı bakmakta ve avluya bakan yanında üstte konumlandırılan açık sofa ahşap dikmelerle taşınmaktadır. Bu dikme aralarına ‘‘kor’’, duvar üstüne ‘‘bahna’’ denir. Bahna üzerine odun yığılır. Bahnadan hayat tavanına kadar yükselen bina yüzü ‘‘giliste’’ denilen ahşap çubuklarla bir boş bir dolu düşey kaplanmış ya da kafes biçiminde iki sıra çapraz çatılmıştır. Bu parmaklık düzeni odunların kuruması için gerekli havayı sağlar, hayatı aydınlatır, havalandırır ve dış tehlikelerden korur (Günay,1999:138).

Hayatın bir duvarında ya da hayattan geçilen bir bölümde ‘‘kazan ocağı’’ yer almakta ve zemini taş döşeli ise bu bölüm ‘‘taş mutfak’’ olarak adlandırılmaktadır (Şekil 12). Bu birim büyük gruplara yemek hazırlamak için kullanılmaktadır. Ayrıca bahçede yapılan ayrı bir servis birimi içinde de yer alabilir (Şekil 13).

Şekil 12. Asmazlar bağ evinde hayatta yer alan kazan ocağından bir görünüm, Bağlar-Safranbolu (Orjinal, 2009).

Figure 12. A view from the furnace at the veranda at Asmazlar vineyard house, Bağlar-Safranbolu (Original, 2009).

Şekil 13. Emirhoczade Bağ evinde avlunun bir köşesine yapılmış mutfak görevi gören bir servis birimi ve iç düzeniği, Bağlar-Safranbolu (Orjinal, 2009).

Figure 13. A service unit located at the corner of the patio and serving as a kitchen in the Emirhoczade vineyard house and its interior design, Bağlar-Safranbolu (Original, 2009).

Hayatta yer alan bir diğer mekan ise ahır ve buna bağlı olarak da samanlık yer almaktadır. Evde beslenen hayvan sayısına göre ahırın bir bölümü samanlık olarak ayrılmıştır. Hayatta girişe yakın bir konumda yer alan köknar ya da çamdan yapılmış “ambarlar” yerel üretime cevap verebilecek niteliktedir.

Avluya sokaktan çift kanatlı ahşap kapılar ile girilmektedir. Sade görünlü kapılar dekoratif demir tokmak ve kapı mandalları ile donatılmıştır (Şekil 14).

Şekil 14. Emirhoczade bağ evi avlu girişi ve çift kanatlı ahşap kapıları, Bağlar-Safranbolu (Orjinal, 2009).

Figure 14. Patio entrance and double wing doors of the Emirhoczade vineyard house, Bağlar-Safranbolu (Original, 2009).

Safranbolu'da avlu duvarları oldukça yüksek olup, taş ya da kerpiçten yapılmıştır. Bölgede genelde sıvalı olan yapılar Bağlar bölgesinde kimi zaman taş olarak bırakılmıştır. Çoğu avlu duvarı kiremit örtü ile sonlanmıştır. Eğime göre teraslanan avlu zeminleri kimi yer de taş döşeli kimi yerde toprak olarak bırakılmıştır.

Bazı evlerde kuyu ve havuza da rastlanmıştır. Avluların serin ve gölgeli alanları oturmaya ayrılmıştır. Burada serinlemek için yapılan fizikiyi

havuzlar bahçe sulama işlevi için de kullanılmıştır.

Bahçenin bir kenarına veya havuz kenarına yapılan asma çardağı altına bahçe kanepeleri konulmuştur. Bu kanepelere “köşk” ya da “tahta boş” denilmiştir. Bazı büyük konaklarda ise bu havuz ve çevresi bir oda içine alınarak “havuzlu köşk” adı verilen, çevresinde sedirleri olan ve ortasında havuzun fiskiyeleri ile serinlenen bir mekan oluşturulmuştur.

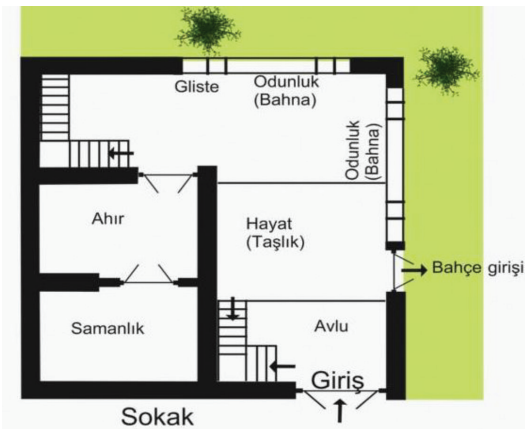
Safranbolu’da havuzlu köşkleri bulunan geleneksel konutlara Hacı Hüseyinler evi (Şehir merkezi) ve Hacı Hafızlar evi (Bağlar)’nde rastlanmıştır. Ayrıca avlularda pekmezlik, üzüm ezme teknesi veya tandır gibi mekanlar da bulunmaktadır.

Bütün evlerde mekansal geçiş sokak-avlu-konut şeklindedir ve parsel-yapı-avlu ilişkisine göre avlular iki grupta incelenmiştir (Şekil 15).

Ön/yan avlulu yerleşim:Safranbolu evlerinin genelinde bu tip avlu görülmekte olup, konutun açık ön cephesi avluya yönlendirilmiştir (Tablo 2).

Arka avlulu bahçeli yerleşim: Bu plan tipine şehir yerleşmelerinden daha çok Bağlar kesiminde sık rastlanır. Bu plan tipinde avlu bahçeye dönüşmüştür (Tablo 2).

Safranbolu’da bahçeler avluların bir uzantısı şeklinde düzenlenmiş olabildikleri gibi, bazı örneklerde evin önünde bir avlu, arkasında bir bahçe şeklinde de yer alabilmektedirler. Bahçeler genellikle üretim amaçlı olarak içinde sebze ve meyve yetiştirilmek üzere düzenlenmiştir.

Şekil 15. Gökçüoğlu konağı zemin kat ve avlu düzeni, Bağlar-Safranbolu (Kroki:2009).

Figure 15. Basement and patio setting of the Gökçüoğlu mansion, Bağlar-Safranbolu (Plain: 2009).

Ancak son zamanlarda gelişen ve değişen yaşam koşullarına bağlı olarak dekoratif bitkilere de yer verilmiştir (Tablo 1).

5.2.Safranbolu’da geleneksel Türk evi avlu peyzajı ve değişimi

Safranbolu’da yaklaşık 2000 adet geleneksel Türk evi bulunmakta olup, bunlardan yaklaşık 800’ü yasal olarak koruma altındadır. Aynı zamanda bölge Unesco tarafından da 1998’de Dünya Miras Listesine alınmıştır. Bu durum aynı zamanda bölgenin turizm potansiyelinin de artmasına neden olmuştur. Ayrıca gelişen ve değişen yaşam koşulları başta geleneksel aile yapısı olmak üzere, bölge halkının geçim kaynağını ve yaşam koşullarını değiştirmiş, buna bağlı olarak da geleneksel kültür bozulmaya başlamıştır. Zamanla kalabalık aile yaşantısı terk edilerek, yerini çekirdek aile yapısına, tarım ve hayvancılıktan elde edilen gelir ise; yerini daha çok turizmden elde edilen gelire bırakmıştır. Yaşam koşullarının bu denli değişmesi elbette ki geleneksel konut yapısına ve konutun ayrılmaz bir parçası olan avlu düzenine de yansımıştır. Artık bu geleneksel konutlar bir yaşam alanından çok dışarıdan gelen ziyaretçilerin konaklayabildiği veya gezebildiği seyirlik birer mekan haline gelmiştir.

Safranbolu bölgesindeki avlular tarih boyunca, işlevsel niteliklere sahip olmakla birlikte; kültürel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçları karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. Avlu; oturmak, dinlenmek, serinlemek, üretim yapmak, yiyecek hazırlamak ve yemek pişirmek içindir ve avluda bu işlevleri karşılayan sabit ve portatif eşyalar (ocak, sedir, ambar vb.) mevcuttur. Bu durum günümüzde kırsal yerleşim bölgelerinde kısmen devam etse de şehir merkezi ve Bağlar bölgesinde değişiklik göstermeye başlamıştır. Artık bu bölgedeki avluların pek çoğunda; yemek hazırlama işlevi evin mutfağına kaymış, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ürünlerin depolandığı kiler veya ambar gibi özel mekanlara ihtiyaç kalmamıştır. Zamanla konaklama amaçlı olarak kullanılan bu konutların, avlularında yer alan hayat veya taşlık kısmı oturma/yemek yeme mekanı olarak düzenlenmiş ve modern eşyaların kullanıldığı özel bir mekan haline gelmiştir (Şekil 16). Evlerin zemin katında veya avlunun bir kenarında yer alan ahır ve samanlık gibi servis birimlerine farklı bir işlev verdirilerek (çamaşırılık, mutfak vb.) mimari doku ile uyumsuz eklentiler yapılmıştır.

Şekil 16. Gökçüoğlu konağı zemin kat ve hayattan bir görünüm, Bağlar-Safranbolu (Orjinal, 2009).

Figure 16. A view from the basement and the veranda at the Gökçüoğlu mansion, Bağlar-Safranbolu (Original, 2009).

a

b

Şekil 17. Yeni peyzaj uygulamalarıyla (a) Asmazlar bağ evi ve (b) Selvili köşk bahçe avlusu, Safranbolu (Orjinal, 2009).

Figure 17. (a) Asmazlar vineyard house and (b) Selvili mansion garden patio with new landscape applications, Safranbolu (Original, 2009).

Bahçe anlayışı zamanla değişerek, dekoratif amaçlı bitkilere ve farklı aydınlatma sistemlerine yer verilmiş, bahçelerin bir bölümünde yapılan sebze ve meyve üretimi yerine, zeminde yer yer sert zemin uygulamaları yapılarak ziyaretçilerin ağırlanabileceği yeni peyzaj düzenlemelerine gidilmiştir (Şekil 17).

Bu uygulamalar ise geleneksel kültürden ne denli uzaklaştığını göstermektedir. Ancak unutulmamalıdır ki; çağdaş toplumlarda kültürel ve mimari değerleri yansıtan eserler ne olursa olsun, çevresindeki yeşil mekanı ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu amaçla Safranbolu'da geleneksel Türk evinin ayrılmaz bir parçası olan avlu mekanlarının özgün niteliklerine uygun olarak korunması ve gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır.

6.Sonuç

Geleneksel mimarinin temel birimi olan avlulu konutlar tarihsel süreç içinde çeşitli etkenlere göre zaman zaman değişiklik gösteren, belirli bir biçim izlemeyen ancak bulunduğu coğrafyadaki kültürlerle etkileşerek biçimlenen kentsel yapının ve konut biçimlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Avlu geleneksel konutlarda, genel mekandan (sokak), özel mekana (eve) geçişi sağlayan bir ara mekandır.

Anadolu'da geleneksel konut mimarisinde avlunun gelişmesinde en önemli etkenler; yörenin ekolojik değerleri, topoğrafik özellikleri, sosyokültürel ve sosyoekonomik değerleridir. Topoğrafik nedenlerle avluda oluşturulan setlemelere Safranbolu'da rastlanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde gelişen avlulu konutlar çevre kaynaklarını en iyi şekilde kullanabilir niteliktedir.

Bulunduğu coğrafyanın etnik, ekolojik ve teknolojik verilerinin yansımaları şeklinde oluşan avlulu konutlar; işlevsel bir mekan özelliğinde olup, her şey insan ihtiyacına göre tasarlanmıştır. Avlu içinde bu işlevselliğe cevap verecek belirgin mekansal birimler oluşturulmuştur (kazanocağı, taş mutfak vb.).

Anadolu Türk konutlarında avlu ailenin sosyal etkileşim alanıdır. Aynı zamanda avlu, dinlenme, yemek pişirme, yeme, depolama, tarımsal üretim ve savunma alanıdır. Geleneksel Türk kültüründe ev kadın içindir. Kadının toplum içindeki statüsü ve mahremiyet anlayışından dolayı avlu, kadın için özelleşmiş bir mekandır.

Göçebe Türk kültürünün mirası olan doğa ile iç içe yaşama arzusu ev içinde avlu ile çözümlenmiştir. Avlulu konutlarda açık yeşil alanlar bir iç mekan gibi tasarlanarak, yapı içinde dış ortamdaki soyutlanmış sosyal bir mekan yaratılmıştır. Safranbolu’da da bahçe avlunun bir uzantısı şeklinde yapılarak ev ile açık mekan arasında bir bütünleşme sağlanmıştır.

Bölgede yapılan incelemelerde; avluların genelde konutun ön/yan kısmında veya arka kısmında yer aldığı ve bunlarında bahçeyle bütünleşen mekanlar olduğu tespit edilmiştir. Safranbolu’da avlu, “bahçe avlu” özelliğindedir.

Anadolu Türk konutu ve avlusu Türk toplumunun yaşadığı coğrafyalarda edindiği kültürel birikim, dinsel etkiler ve yöresel çevre koşullarının kaynaşması sonucunda özgün bir mekan anlayışı ve yorumu olarak gelişmiştir. Ancak hızla gelişen ve değişen yaşam koşulları geleneksel avlu düzenini de değiştirmiştir.

Bu değişikliklere çalışmamıza konu olan Safranbolu bölgesi avlularında da rastlanmıştır. Bölge avlularında görülen değişiklikler şunlardır:

Nüfus artışı, kalabalık aile yaşantısının terk edilmesi ve bölgenin turizme açılması nedeniyle mahremiyet anlayışı değişmiş, avlular dışarıdan gelen ziyaretçilerin ağırlandığı özel mekanlar haline gelmiştir. Geleneksel avlularda kullanılan sedir veya tahta boşların yerini fabrikasyon/modern oturma elemanları almıştır.

Geleneksel avlularda yapılan yemek pişirme ve yeme gibi işlevler evin mutfağına kaymıştır.

Değişen yaşam koşulları ve turizm potansiyelinin artmasına bağlı olarak geçim tipi değişmiş, tarımsal üretim yerine, turizm gelirleri ön plana çıkmıştır. Ayrıca avlular sebze ve meyvelerin yetiştirildiği, hayvanların barındığı, ürünlerin depolandığı bir tarımsal üretim ve depolama yeri olmaktan çıkmış, rekreasyon kaygısının ön plana alındığı mekanlar haline gelmiştir.

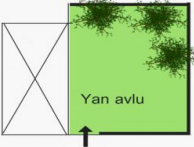

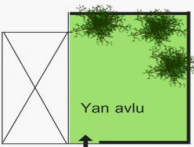

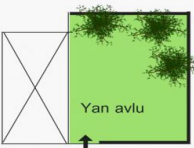

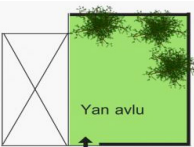

Ancak tarihe tanıklık eden ve geçmişin canlı tanıkları olan bu yapıların nesiller arasındaki devamlılığı sağlayan bir hazine olduğu unutulmamalıdır. Tarihi yapıları ve tarihi çevreleri korumak; onları özgün formlarına uygun ancak günümüz koşullarında kullanılacak şekilde onarmak ve koruma- kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilirliğini sağlamakla olacaktır.

Tablo 1.Safranbolu'da geleneksel Türk evi avlularında yer alan bitki türleri listesi (2009).

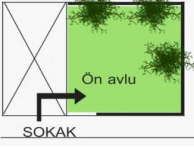

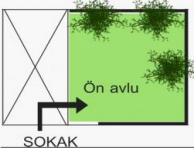

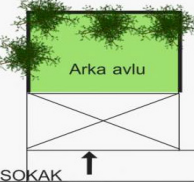

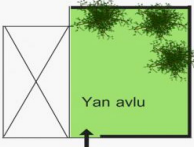

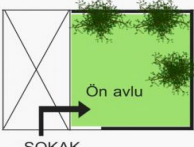

Table 1. A list of vegetation in the patios of traditional Turkish houses in Safranbolu (2009).

Bitkiler	Bitki Adı
İğne Yapraklı Ağaçlar	<i>Pinus nigra L. (Pinaceae)</i> (Kara çam) <i>Pinus silvestris L. (Pinaceae)</i> (Sarı çam) <i>Abies bornmülleriana L. (Pinaceae)</i> (Göknar) <i>Cupressus arizonica glauca. (Cupressaceae)</i> (Mavi servi) <i>Cupressocyparis leylandii L. (Cupressaceae)</i> (Melez servi) <i>Thuja orientalis aurea (Cupressaceae)</i> (Altuni mazi)
Geniş Yapraklı Ağaçlar	<i>Anacardium sp. (Anacardiaceae)</i> (Sakız ağacı) <i>Carpinus betulus L. (Betulaceae)</i> Gürgen <i>Quercus cerris L.(Fagaceae)</i> Saçlı meşe <i>Populus nigra L.(Salicaceae)</i> (Kara kavak) <i>Prunus lauracerasus L. (Rosaceae)</i> Kara yemiş <i>Sorbus domestica L.(Rosaceae)</i> Üvez <i>Salix alba L. (Salicaceae)</i> (Ak söğüt)
Meyve ağaçları	<i>Amygdalus communis L. (Rosaceae)</i> (Badem) <i>Cydonia vulgaris pers.(Rosaceae)</i> (Ayva) <i>Corylus avellane L.(Betulaceae)</i> (Fındık) <i>Cornus mas L.(Cornaceae)</i> (Kızılcık) <i>Crataegus azarolus L.(Rosaceae)</i> (Alıç) <i>Ficus carica L.(Moraceae)</i> (İncir) <i>Juglans regia L.(Juglandaceae)</i> (Ceviz) <i>Morus alba L. (Moraceae)</i> (Dut) <i>Malus communis L.(Rosaceae)</i> (Elma) <i>Prunus domestica L.(Rosaceae)</i> (Erik) <i>Pirus communis L.(Rosaceae)</i> (Armut) <i>Prunus avium L.(Rosaceae)</i> (Kiraz) <i>Prunus cerasus L.(Rosaceae)</i> (Vişne) <i>Vitis vinifera L.(Vitaceae)</i> (Üzüm)
Sebzeler	<i>Allium Cepa L.(Alliaceae)</i> (Soğan) <i>Capsicum annum L.(Solanaceae)</i> (Biber) <i>Cucumis Sativus L.(Cucurbitaceae)</i> (Hıyar) <i>Ipomea Batatas L. (Convolvulaceae)</i> (Tatlı Patates) <i>Lycopersicon esculentum L. (Solanaceae)</i> (Domates) <i>Lactuca Sativa Var. Longifolia (Compositae)</i> (Marul) <i>Phaseolus Vulgaris L. (Leguminosae)</i> (Fasülye) <i>Petroselinum Hortense (Umbelliferae)</i> (Maydanoz) <i>Solanum Melongena L. (Solanaceae)</i> (Patlıcan) <i>Spinacia Oleracea L. (Chenopodiaceae)</i> (Ispanak)
Çalılar ve sarmaşıklar	<i>Cotoneaster mummularia L. (Rosaceae)</i> (Dağ muşmulası) <i>Daphnea pantica L.(Thymelaeaceae)</i> (Defne) <i>Hedera helix L. (Araliaceae)</i> (Orman sarmaşığı) <i>Ilex aquifolium L. (Aquifoliaceae)</i> (Çoban püskülü) <i>Jasminum fruticans L.(Oleaceae)</i> (Sarı çiçekli yasemin) <i>Rubus fruticosus L.(Rosaceae)</i> (Adi böğürtlen) <i>Rosa canina L.(Rosaceae)</i> (Kuşburnu) <i>Rhododendron ponticum L. (Ericaceae)</i> (Orman gülü) <i>Rosacea sp. (Rosacea)</i> (Gül)
Otsu Bitkiler	<i>Antirrhinum majus L.(Scrophulariaceae)</i> (Aslanağzı) <i>Begonia sp.(Begoniaceae)</i> (Begonya) <i>Chrysanthemum leucanthemum L.(Compositae)</i> . <i>Cyclamen sp. (Myrsinaceae)</i> (Domuz turbu) <i>Campanula pyramidalis L.(Campanulaceae)</i> (Çan çiçeği) <i>Dianthus barbatus L.(Caryophyllaceae)</i> <i>Dianthus sp.L.(Caryophyllaceae)</i> <i>Hoya acuta L. (Asclepiadaceae)</i> İridaceae sp.(İridaceae) (İris) <i>Pelargonium zonale ait.(Geraniaceae)</i> (Sardunya) <i>Tagetes erecta L.(Compositae)</i>

Tablo 2. Safranbolu’da araştırılan evlerin avlu tipolojileri ve özellikleri (Bozkurt, 2009).
Table 2. The patio typologies and characteristics of houses examined in Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Ev adı ve Yeri	Konutun kullanımı	Avlu tipolojisi	Avlu planı krokisi	Avludan görünüm	Avlu Özellikleri
Emirhocaade bağı-Bağlar mevki	Konut yaşam alanı olarak kullanılmakta olup, sadece baş odası ziyaretçilere açıktır	Yan avlu			<p>1-Avlu’da yer alan yapısal ve bitkisel elemanlar özgün formunu korumaktadır.</p> <p>2-Avluya çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmekte olup bu kısımda zemin taş döşenmiştir. Hayat kısmı gillistelerle kapatılmıştır.</p> <p>3-Bahçe kısmında tek tarafı yıkılmış mutfak görevi gören bir servis birimi mevcuttur.</p> <p>4-Bahçe’de çeşitli yükseltilerde setlemeler mevcuttur.</p>
Asmazlar Bağı-Bağlar mevki	Konut butik otel olarak kullanılmaktadır.	Yan avlu			<p>1-Avlu’da yer alan yapısal ve bitkisel elemanlar özgün formunu korumamaktadır.</p> <p>2-Avluya çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmekte olup bu kısımda zemin taş döşenmiştir. Hayat kısmı gillistelerle kapatılmıştır. Bu kısımda konukların ağırlandığı masa ve sandalyeler mevcuttur.</p> <p>3-Bahçe kısmında çeşitli yükseltilerde setlemeler mevcuttur.</p> <p>4-Avlu daha sonradan yapılan peyzaj düzenlemeleriyle özgün formunu yitirmiştir.</p>
Raşıtbey bağı evi-Bağlar mevki	Konut butik otel olarak kullanılmaktadır.	Yan avlu			<p>1-Avlu’da yer alan yapısal ve bitkisel elemanlar özgün formunu korumaktadır.</p> <p>2-Avluya çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmekte olup bu kısımda zemin taş döşenmiştir. Hayat kısmı gillistelerle kapatılmıştır. Bu kısımda konukların ağırlandığı masa ve sandalyeler mevcuttur.</p> <p>3-Bahçe kısmında çeşitli yükseltilerde setlemeler mevcuttur.</p>
Gökçüoğlu konağı-Bağlar mevki	Konut butik otel olarak kullanılmaktadır	Yan avlu			<p>1-Avlu’da yer alan yapısal ve bitkisel elemanlar özgün formunu korumamaktadır.</p> <p>2-Avluya çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmekte olup bu kısımda zemin taş döşenmiştir. Hayat kısmı gillistelerle kapatılmıştır. Bu kısımda konukların ağırlandığı masa ve sandalyeler mevcuttur.</p> <p>3-Bahçe kısmında setlemelere rastlanmamıştır. Yeni peyzaj düzenlemesi ile sert zemin döşemesi yapılmış ve özel aydınlatmalar kullanılmıştır. Yürüme yollarına taş döşenmiş ve yol kenarlarına dekoratif bitkiler dikilmiştir. Konukların dinlenmesi için modern bahçe mobilyaları kullanılmıştır.</p>

Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdenmesi

Asmazlar konağı-Çarşı	Konut yaşam alanı olarak kullanılmaktadır.	Ön Avlu			<p>1-Avlu'da yer alan yapısal ve bitkisel elemanlar özgün formunu korumaktadır. 2-Avluya çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmekte olup bu kısımda zemin taş döşenmiştir.</p>
Kaymakamlar Koanağı-Çarşı	Konut müze olarak kullanılmaktadır.	Ön Avlu			<p>1-Avlu'da yer alan yapısal ve bitkisel elemanlar kısmen özgün formunu korumaktadır. Ayrıca avluda serinlemek amacıyla yapılan bir havuzda bulunmaktadır. 2-Avluya çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmekte olup bu kısımda zemin taş döşenmiştir. Hayat kısmı gillistelerle kapatılmıştır. 3-Bahçe kısmında çeşitli yükseltilerde setlemeler mevcuttur. Daha sonra yapılan peyzaj çalışmalarında bazı dekoratif bitkiler eklenmiştir.</p>
Muradoğlu konağı-Yörük köyü	Konut butik otel olarak kullanılmaktadır.	Arka avlu			<p>1-Avlu'da yer alan yapısal ve bitkisel elemanlar kısmen özgün formunu korumaktadır. Yakın dönemde dikilen bazı bitkiler (Mavi servi, mazı gibi) yeni bir bahçe görünümü oluşturmuştur. Ayrıca konut butik otel olarak kullanıldığı için avluda gölge amaçlı üstü kapalı, sert zemin döşeli alanlar bulunmaktadır. 2-Avluya çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmekte olup bu kısımda zemin taş döşenmiştir. Hayat kısmı gillistelerle kapatılmıştır. 3-Bahçe kısmında çeşitli yükseltilerde setlemeler mevcuttur. Daha sonraki peyzaj çalışmalarında bazı dekoratif bitkiler eklenmiştir.</p>
Mümtazlar konağı-Çarşı	Konut gezi evi olarak kullanılmaktadır.	Yan avlu			<p>1-Avlu'da yer alan yapısal ve bitkisel elemanlar özgün formunu korumaktadır. 2-Avluya çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmekte olup bu kısımda zemin taş döşenmiştir.</p>
Selvili köşk-Çarşı	Konut butik otel olarak kullanılmaktadır.	Ön Avlu			<p>1-Avlu'da yer alan yapısal ve bitkisel elemanlar özgün formunu korumamaktadır. 2-Avluya çift kanatlı ferfoje bir kapıdan girilmekte olup bu kısımda zemin taş döşenmiştir. Konut gidiş yolu belirlenerek çift taraflı dekoratif bitkiler dikilmiştir. Avlu duvarları ve avlu duvarında yer alan çeşme daha sonra yapılan peyzaj düzenlemelerinde eklenmiştir.</p>

References

- Anonim** a-<http://www.msxlabs.org/forum/x-sozluk/87503-avlu-avlu-nedir-avlu-hakkinda.html>, (Ziyaret Tarihi:12.05.2012).
- Akdoğan G.,1974.** Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi, A.Ü.Z.F. Yayınları: 536, Ankara,
- Akın, G., 1980,** Asya Merkezi Mekan Geleneği, sf: 80.
- Aktüre Sevgi.,1997.** Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri, Numune Matbaacılık, İstanbul, sf: 98-104-105-124-170.
- Altaş, N. ve diğerleri, 2006.** Domaniç'te Kır Meskenleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 16, Erzurum, sf: 74.
- Altun, A., 1988.** Ortaçağ Türk Mimarisinin Ana Hatları İçin Bir Özet. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, sf: 90.
- Arel, A. 1999.** Anadolu'da geleneksel Konut Kültürel Etmenler. Dördüncü Türk Kültürü Kongresi 1, Ankara, sf: 37-40.
- Asatekin, G., 1994.** Anadolu'daki Geleneksel Konut Mimarisinin Biçimlenmesinde Aile- Konut Karşılıklı İlişkilerinin Rolü. Kent Planlama, Politik, Sanat. Tarık Okyay Anısına Yazılar, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara. sf: 79.
- Arseven C.E., 1975.** Sanat Ansiklopedisi, Cilt I. MEB Yayınevi, İstanbul, sf: 131.
- Bozkurt S.G., 2009.** 19.yy Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, sf: 16- 51-61-84.
- Cezar, M., 1977.** Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, sf: 25-379.
- Çeşmeli, İ., 1999.** Kışlak Hazara Camii ve Dört Eyvan Şemasının Asya'daki Erken Gelişmesi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, sf:46-69.
- Erdoğan E., 1996.** Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı A.B.D., Doktora Tezi, Ankara, sf: 61-63-72-80-84-85-91-92-108-110-112-115-123.
- Eldem S. H., 1968.** Türk Evi Plan Tipleri, İTÜ Mim. Fak., Baskı Atölyesi, İstanbul, sf: 10.
- Eldem S. H., 1984.** Osmanlı Dönemi Türk Evi I, İstanbul, sf: 14.
- Günay, R., 1998.** Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul,. sf: 32-33-138.
- Güven S., 1990.** Mimarlık Üzerine On Kitap- Vitruvius, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayını No:2, Ankara, sf: 131-132.
- Hasol D., 1990.** Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yem Yayınevi, İstanbul, sf: 184.
- Hacısalihoğlu, İ.,Y. 1995.** Şehir Coğrafyası açısından Safranbolu-Karabük İkilemi, İ.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, Doktora Tezi, sf: 43-160.
- Jurkow, G., 2000.** Rediscovering and Recovering the Front Yard: A Study of Garden Yard Meaning and Owner Attitudes. A Thesis Submitted to the Faculty of Graduate Studies in Partial Fulfillment of the Requirements for the degree of Master of Landscape Architecture, National Library of Canada, Ottawa, www.collectionscanada.ca/obj/s4/f2/dsk2/f tp01/MQ53164.pdf, 24.03.2012. sf: 3-7.
- Küçükerman, Ö., 1991.** Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul. sf: 51-55-80- 81.
- Köse, A., 2005.** Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri üniversitesi. Afyon Kocatepe Üniv. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: VII, Sayı:2, Aralık 2005, Afyonkarahisar, sf: 181.
- Kuban D.,1976.** Sanat Tarihimizin sorunları, Çağdaş yayınları, İstanbul 1976, sf: 192.
- Kuban, D., 1970.** Türkiye'de Malzeme Koşullarına Bağlı Geleneksel Konut Mimarisi Üzerine Bazı Gözlemler, Mimarlık, Şehircilik ve Türkiye'nin Sorunları, İstanbul, sf: 67.
- Kuban, D., 1982.** Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler. Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler, Arkeoloji ve Sanat yay. İstanbul, sf: 197-198.
- Meydan Larousse, 1990.** Cilt 1,4 Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd.Şti., İstanbul, sf: 441-886.
- Nevter, Z. and O. Beser, 2003.** Sustainability of Green Network and Built Environment Relation: Case Study: Lefke. SBE'03 Technology and Management for Sustainable Building CSIR, 26-30 May2003, www.sustainablesettlement.co.z a/event/SBE2003/Proceedings/Nevter_Zaf er.pdf, 24.03.2012. sf: 6.

- Naumann R.,1998.** Eski Anadolu Mimarlığı, T.T.K.Basımevi, Ankara, sf: 247-360-361-381-411-494.
- Oğuzoğlu Y., 1987.** Anadolu Şehirlerinde Osmanlı Döneminde Görülen Yapısal Değişiklikler, V.Araştırma Sonuçları Toplantısı I,Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, sf: 6.
- Reis, A., 2003.** Original and converted social housing: Spatial configurations and resident' attitudes. Proceeding, 4th International Space Syntax Symposium London2003,www.spacesyntax.net/sympo sia/SSS4/full papers/40 Reispaper.pdf, 24.03.2012. sf: 13-40.
- Roberts, B. K., 1996.** Landscapes of Settlement, prehistory to the present. Routledge, London and New York. sf: 79.
- Tunçdilek, N., 1967.** Türkiye İskan Coğrafyası, Kır İskanı (Köy-Altı İskan Şekilleri). İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay.: 1283, Coğrafya Enst. Yay.: 49, İstanbul. sf: 78-90.
- Tomsu L., 1950.** Bursa Evleri, İ.T.Ü.Yayınları İstanbul, sf: 10.
- Usman M.,1958.** Antik Devir Küçük Asya Evleri, Güven Basımevi, İstanbul, sf: 181.
- Yüreklı, H., 2005.** Türk Evi, Gözlemler ve Yorumlar, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul, sf: 14.
- Yalgın, A. R., 1993.** (Hazırlayan :Sabahat Emir), Cenupta Türkmen Oymakları I, Kültür Bakanlığı Başvuru Kitapları, , Ankara sf: 10.
- Yürüdü, E., 2006.** Yakın Mesafeli Yaylacılık Faaliyetlerine Bir Örnek: Yaylacık Dağı (Tokat)'ında Yaylacılık. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 16, Erzurum, sf: 259.
- Xu, P., 1998.** Feng-Shui Models Structured Traditional Beijing Courtyard Houses. *Journal Architectural Planning Research*, 15:4 (Winter, 1998), 271-282, Locke Science Publishing, Inc., Chicago. www.japr.homestead.com/files/Xu.pdf, 25.02.2006 sf: 279-280.

